

Examensarbete inom Landskapsingenjörsprogrammet. 2005:12
ISSN 1651-8160

Mjölkalånga – landsbygd i utveckling

- för hästen, naturen och människan

Anna Osvaldsson

Handledare
Prof. Ole Reiter

Institutionen för landskapsplanering
Box 58
230 53 ALNARP

Förord

Detta är ett examensarbete inom landskapsingenjörsprogrammet. Ämnesområdet är landskapsplanering och det har utförts vid institutionen för landskapsplanering på lantbruksuniversitetet, SLU i Alnarp. Arbetet är skrivet på C-nivå och omfattar 10 poäng.

Examensarbetet grundar sig, förutom på kunskap från min utbildning, till stor del på den information och den sakkunskap jag har fått ta del av från andra. Jag vill därför passa på att tacka alla som har bidragit med sin kunskap och sina erfarenheter. Att så många har visat intresse och engagemang har verkligen uppmuntrat mig i mitt arbete. Jag vill särskilt tacka Ritva Nilsson på Hässleholms kommun som kom med idén till examensarbetet, och som bidragit med både kunskap och stöd under hela arbetet. Jag vill också tacka min handledare Ole Reiter, professor vid institutionen för landskapsplanering, på SLU i Alnarp, som vidarebefordrade idén till mig, och som sedan tillfört värdefull kunskap och givit både stöd och uppmuntran i mitt arbete.

Sammanfattning

Arbetet handlar om att planera ett område för att tillgodose de behov och förväntningar som ställs på en tätortsnära landsbygd. Arbetet presenterar ett förslag till planering där olika intressen samspekar i utformningen och där platsens förutsättningar utgör grunden.

Området är beläget väster om Finjasjön vid Mjölkalånga by och omfattar ca 150 ha. Marken ägs av Hässleholms kommun. Som ett led i kommunens arbete med att profilera sig inom häst- och ridsportverksamhet vill man skapa möjligheter för etablering av hästgårdar i kommunen. Detta har tillsammans med strävan att tillvarata områdets naturvärden, kulturhistoriska bakgrund och förutsättningar för rekreation och friluftsliv, utgjort förutsättningarna för mitt arbete.

Jag har genom studier av platsens förutsättningar och historia skaffat kunskap om området. Genom samtal och diskussioner med olika intressegrupper har jag samlat information och synpunkter. Jag har dessutom fördjupat mig i litteraturstudier i många av de ämnesområden som berörs i arbetet.

Ur dessa studier har sedan en plan tagit form, där jag försökt ta tillvara de kunskaper jag fått och de utgångspunkter som framkommit. Målet att skapa förutsättning för hästgårdar har kompletterats med delmålen att bevara områdets öppenhet, gynna den biologiska mångfalden, ta tillvara traktens tradition och värna om områdets tillgänglighet.

I planen presenteras ett förslag till disposition av området. I denna delas området upp i privat mark och gemensamma ytor. Den privata marken delas i sin tur upp i enheter som är dimensionerade till hästgårdar, och även till några mindre tomter för villabebyggelse. De gemensamma ytorna utgör betesmark och plats för gemensamma anläggningar som träningsbanor och ridhus. Dispositionen är gjord med hänsyn till de naturliga förutsättningarna som markförhållanden, befintlig vegetation och landskapsbild. Dessutom har särskild hänsyn tagits till områdets historia och den struktur som den gamla bybebyggelsen på platsen en gång hade.

Tillsammans med planen beskrivs också åtgärder för att på sikt uppnå de fastställda målen. Avslutningsvis förs en diskussion kring tillgänglighet på landsbygden, som är en viktig aspekt för att ta tillvara landsbygdens möjligheter.

Innehåll

Inledning.....	1
Bakgrund	1
Den nya landsbygden	1
Hästar idag.....	1
Hässleholm.....	2
Syfte	3
Avgränsning	3
Tillvägagångssätt.....	4
Beskrivning	5
Området.....	5
Historia.....	6
Nutid.....	7
Utgångspunkter	9
Resultat av intervjuer	9
Industribyggnadsbolagets förslag.....	10
Mål	11
Det öppna landskapet	11
Skog och träd.....	12
Biologisk mångfald	13
Byn	13
Hästar	14
Gödsel.....	15
Landskapet	15
Förslag.....	16
Östra delen.....	17
Att restaurera en betesmark.....	18
Betesdjur.....	18
Beräkning av belägningsgrad	19
Västra delen.....	20
Hänsyn till markförhållanden.....	22
Historiens vingslag	22
Hästlandet.....	23
Bo på landet.....	23
Rekreation	25
Vegetation	26
Diskussion	29
Allmänhetens tillgång till och bruk av landsbygden.....	29
Översikt markanvändning	30
Referenser.....	31

Inledning

Detta är ett förslag till planering av ett markområde med kvaliteter och värden som kan tas tillvara på ett sådant sätt att det främjar utvecklingen i området, och i kommunen. Förslaget innebär en planering av området för hästverksamhet, men också att tillvarata de förutsättningar som finns. Avgörande för förslaget utformning har varit att bibehålla områdets öppna karaktär, och att bevara och förstärka områdets biologiska mångfald. Lika stor vikt har lagts vid att värna om traktens tradition och att slå vakt om områdets tillgänglighet och användbarhet för besökande till området.

Bakgrund

Den nya landsbygden

Landsbygden kan vid en ytlig betraktelse förefalla oföränderlig. Gård vid gård, skog vid skog, åker och äng. Där har de legat sedan urminnes tider, och där skall de ligga för överskådlig framtid. Så är det naturligtvis inte. Ända sedan skiftesreformerna i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet har landsbygden ständigt förändrats i allt snabbare takt. Tekniska landvinningar, sociala reformer och mycket annat har påverkat landsbygdens struktur och de människor som lever där. Även nu pågår en strukturomvandling på den svenska landsbygden. Antalet jordbruk blir allt färre, och de stora jordbruken blir allt större. Familj jordbruk läggs ner och flermansjordbruken växer. Sedan 1997 har antalet företag varje år minskat i de storleksgrupper där åkerarealen är mindre än 100 hektar åkermark och ökat i storleksgruppen över 100 hektar. Antalet småbruk, d.v.s. jordbruksföretag med ett arbetsbehov under 400 standardtimmar, har sedan 1995 minskat stadigt. (SCB 2004)

Hästar idag

Något som stadigt ökar är dock antalet hästar. Under hösten 2004 utförde SCB på uppdrag av Jordbruksverket en undersökning av antalet hästar i landet. Totalt uppskattades då antalet hästar till 271 000 (Jordbruksverket 2005). Det innebär en ökning med 300 % sedan 1960-talet då antalet hästar beräknades till ca 70 000. Enligt samma undersökning finns bara i Skåne drygt 35 000 hästar. Detta är också något som har stor betydelse för den regionala utvecklingen. I en undersökning bedömdes att hästsektorn omsätter minst 18 miljarder kronor om året och att den skapar sysselsättning motsvarande 10 000 heltidsarbeten och 30 000 deltidsarbeten inom ett brett spektrum av tjänster och produkter. (Länsstyrelsen 2004)

I en annan studie visas att hästnäringen i vid bemärkelse omsätter upp till 46 miljarder kr, och att antalet årsarbetsverken uppgår till drygt 28 000. Då har man även räknat med den indirekta omsättningen och den inducerade omsättningen, vilken utgörs av effekter i annan näringsverksamhet, som hästnäringen genererar. (Johansson m.fl. 2004).

Tabell 1. Översikt av resultaten för hästnäringens samhällsekonomiska betydelse. (Johansson m.fl. 2004)

Parameter	Effekt Direkt	Indirekt	Inducerad	Total
Omsättning Mkr	19 968	+9 984	+15 974	45 926
Sysselsättning Helårstjänster	9 466	+9 466	+9 466	28 398
Bidrag till BNP Mkr	7 991			
Skatteintäkter Mkr	4 071			

Hästsektorn är idag den femte största inkomstkällan för jordbruket. Hästverksamheten konsumerar foder och bete som produceras av det traditionella lantbruket för sammanlagt 1 663 Mkr/år (Johansson m.fl. 2004)

Det förefaller alltså som om många småjordbruk omvandlas till hästgårdar. Denna trend bidrar sålunda till att hålla liv i landsbygden. I gårdarna bor nu hästägare och i de gamla kohagarna betar hästar. Men det finns också efterfrågan på en modernare miljö för hästhållning. På flera håll undersöker man möjligheterna att bygga nya gårdar, bostäder och olika typer av anläggningar för hästhållning, och intresset för detta är stort. Många hästägare vill bygga sin egen hästgård eller bo i någon bebyggelse med gemensam anläggning för hästhållning.

Bild 1. Häst på vinterbete.

Hässleholm

Hässleholms kommun är belägen i norra Skåne. Här bor 18 000 personer i tätorten och drygt 48 000 i hela kommunen. Förutom Hässleholms tätort omfattar kommunen flera större orter där

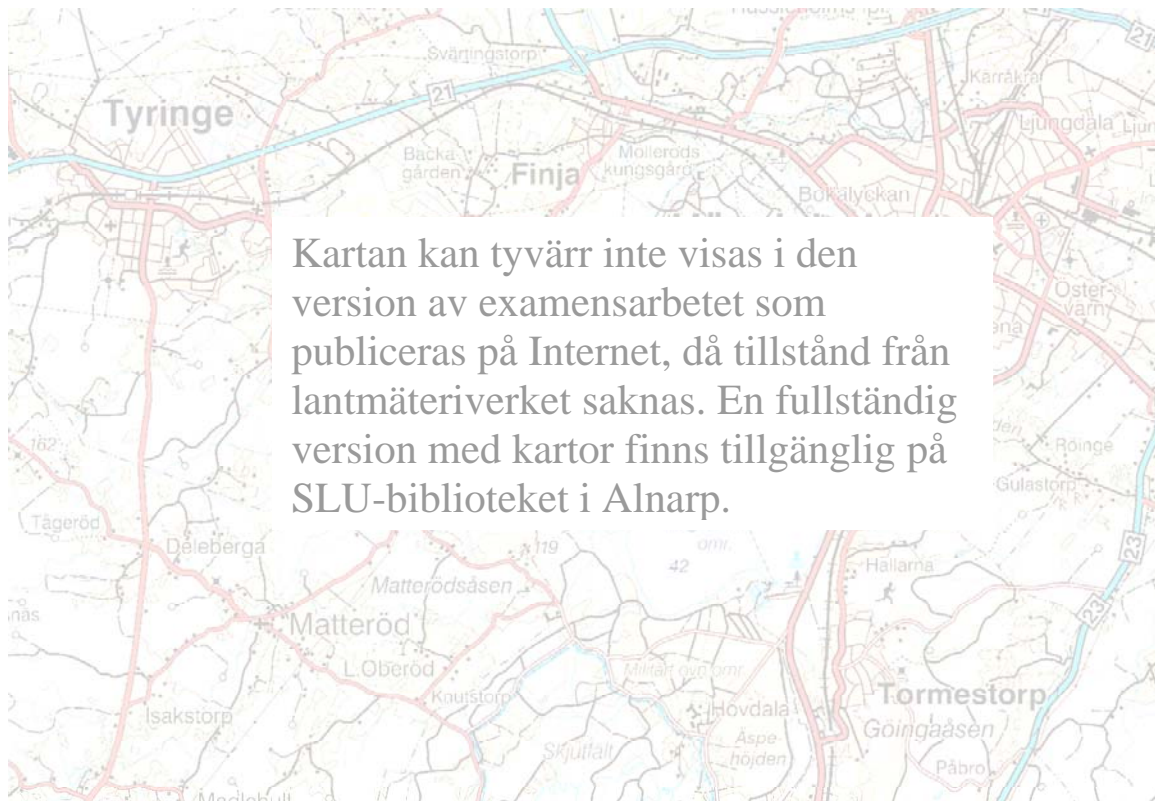
Bild 2. Här ligger Hässleholm.

Tyringe, Vinslöv och Vittskövle är några av de största. Kommunen är Skånes till ytan största kommun och en viktig järnvägsknut.

Hässleholms kommun förvärvade under 2004 de markområden som tidigare tillhörde Hässleholms garnison. Strax utanför tätorten låg kasernområdet och Mölleröds skjutfält, och på andra sidan sjön låg Hovdala övnings- och skjutfält. Hovdala övningsfält var huvudsakligen beläget söder om Finjasjön, men omfattade även ett område väster om sjön, Mjölkalångafältet. Området väster om sjön var en nyligen gjord utökning av övningsområdet vilken inte hann tas i bruk, innan garnisonen lades ner.

I Hässleholms kommun antogs år 2004 ett utvecklingsprogram för Finjasjöbygden, där man för Hovdala övningsfält framför allt strävar efter att utveckla områdets attraktionskraft för turism och friluftsliv. Man vill ta tillvara områdets natur-, kultur- och landskapsmässiga värden och samtidigt skapa ett område för både rekreation och aktivitet. I området anläggs vandringsleder, cykelleder och förutsättningar för olika aktiviteter. Där finns också golfbana, campingplats och badplatser.

Kommunen har också en ambition att vara attraktiv för människor som på ett eller annat sätt sysslar med hästar. Det finns redan idag en omfattande verksamhet kring ridsport och hästföretagsamhet inom kommunens gränser. Idén föddes därför att utnyttja någon del av Hovdala övningsområde för att skapa en attraktiv boendemiljö för människor som vill leva nära naturen och med möjlighet att ha hästar.

Kartan kan tyvärr inte visas i den version av examensarbetet som publiceras på Internet, då tillstånd från lantmäteriverket saknas. En fullständig version med kartor finns tillgänglig på SLU-biblioteket i Alnarp.

Bild 3. Finjasjön med omgivning.

Syfte

Examensarbetet skall presentera ett förslag till översiktlig planering av det område mellan Mjölkalånga by och Finjasjön som ägs av Hälsjöle kyrkby. Jag vill i arbetet ta hänsyn till de olika aspekter som är relevanta för området, som t ex platsens historia, mark- och vattenförhållanden, naturvärden, landskapsbild och friluftsliv. Planen skall utifrån dessa hänsyn ta tillvara områdets kvaliteter och förutsättningar, och även omfatta förslag till etablering av hästgårdar i området. Planen skall beskriva hur området kan disponeras och motivera varför.

Avgränsning

Examensarbetet kretsar i stor utsträckning kring hästar och hästhållning. Min avsikt har dock inte varit att gå på djupet i fråga om hästhållning, utan i stället se denna som en del av ett större sammanhang. Jag har försökt vara generalist och strävat efter att beakta så många faktorer som möjligt i mitt arbete. Arbetet har i första hand grundats på de områden som ligger inom landskapsingenjörens kompetens. Det innebär tyngdpunkten lagts på planering utifrån mark- och vegetationsförhållanden samt natur- och landskapsvård. Jag har inte fördjupat mig i den fysiska planeringen av bebyggelse och infrastruktur med tekniska frågor som vatten- och avloppshantering, eller kommunala planfrågor. Att examensarbetet utförts under vintern har i viss mån begränsat möjligheterna att inventera vegetationen i området. Jag går därför inte närmare in på analyser av de växtsamhällen som dolts i vintervissna fältskikt. Avgränsningen har i huvudsak gjorts avseende studiernas djup snarare än dess bredd.

Tillvägagångssätt

Eftersom jag från början inte var bekant med vare sig området eller problematiken kring hästverksamhet, har jag valt att börja med att hämta allmän information om dessa båda ämnesområden.

När det gäller information om området har jag besökt platsen vid olika tidpunkter. Jag besökte platsen första gången i oktober 2004 och sedan vidare under examensarbetsperioden. Detta gjorde det möjligt att se platsen under olika vegetations- och vattenförhållanden. Jag har sedan studerat områdets historia via gamla kartor, gamla dokument och genom intervjuer med boende i trakten. Genom dessa intervjuer har jag också försökt få information om mark- och vattenförhållanden i området. Intervjuerna har inte utförts med någon metodik utan bara som vanliga samtal. Före varje intervju har jag förberett ett antal frågor som jag ansåg relevanta för varje person, och som jag i samtalsform sökt svar på.

Examensarbetet har initierats av Hässleholms kommun, och kommunen har också medverkat aktivt med att tillhandahålla information och föreslå litteratur och kontakter. Ritva Nilsson på kommunkontoret har under hela arbetet hjälpt mig med material och varit min kontakt med kommunens beslutsfattare. Hon har dessutom bidragit med stor kunskap och egen erfarenhet kring hästar och hästhållning. Genom kommunalrådet Bengt Andersson har jag fått ta del av de politiska visioner som finns avseende hästverksamhet i kommunen i allmänhet och även hans funderingar kring Mjölkalångaområdet.

Markområdet ägs av Hässleholms Industribyggnads AB, HIBAB, och via dem har jag fått tillgång till planeringsunderlag, höjdmätningar, geoteknisk undersökning mm. Genom diskussioner med HIBAB:s verkställande direktör, Jörgen Ernstsson, har jag fått värdefulla kunskaper om deras syn på Mjölkalångaområdet och den planering de har gjort för området. Jag fick också tillfälle att presentera mina idéer för HIBAB:s styrelse och då även möjlighet att skapa diskussion och ta del av styrelsens synpunkter.

Hässleholms kommun har bildat en samverkansgrupp för hästfrågor med bl.a. representanter från föreningsliv, näringsverksamhet med hästanknytning, hästägare, LRF, och kommunala intressenter. Genom att jag haft förmånen att delta i möten med denna grupp har jag fått tillgång till mycket kunskap och professionella åsikter. Gruppen har visat stort intresse för mitt arbete och med dem har jag fått tillfälle att diskutera mina visioner och få synpunkter från olika intressegrupper.

Från kommunens lantmäteriavdelning har jag fått kartmaterial, såväl aktuellt som historiskt. Annat kartmaterial har jag hämtat från lantmäteriverket via Internet. Jag har också haft kontakt med andra kommuner som har arbetat med liknande frågor. Jag har också fått mycket material angående hästhållning och hästverksamhet från Hanna Persson och min examiner Catharina Svala på JBT, institutionen för jordbrukets biosystem och teknologi, SLU Alnarp. Dessutom har jag samlat information från diverse hästägare och andra sakkunniga som har kommit i min väg.

Den litteratur jag har läst har handlat om allt från bebyggelsehistoria och kulturminnesvård till hästhållning och betesdjur. Jag har också utökat mina kunskaper i naturmarksskötsel, marklära, växt- och ståndortskunskap och mycket annat. Mycket av studierna har också handlat om forskning och olika myndigheters rapporter och rekommendationer kring hästhållning. Jag har naturligtvis bara kunnat tillgodogöra mig en liten del av all den kunskap som finns inom dessa områden. Sammantaget har jag dock samlat ihop en informationsbas som har kunnat utgöra grunden i mitt förslag, och den därpå följande diskussionen.

Beskrivning

Området

Området är beläget väster om Finjasjön. Närmaste tätort är Tyringe, kommunens största tätort efter centralorten, och som ligger bara någon kilometer från Mjölkalånga by. Genom Tyringe passerar väg 21 mellan Kristianstad och Helsingborg. Till Hässleholms centrum är det knappt en mil. Det är följaktligen nära till kommunikationsvägar och service. Söder om Finjasjön ligger Hovdalaslätten. Det tidigare militära övningsfältet som omger Hovdala slott och som numera är, eller skall bli, frilufts- och rekreationsområde. Mellan Hovdalaslätten och det aktuella området finns Skyrups golfbana.

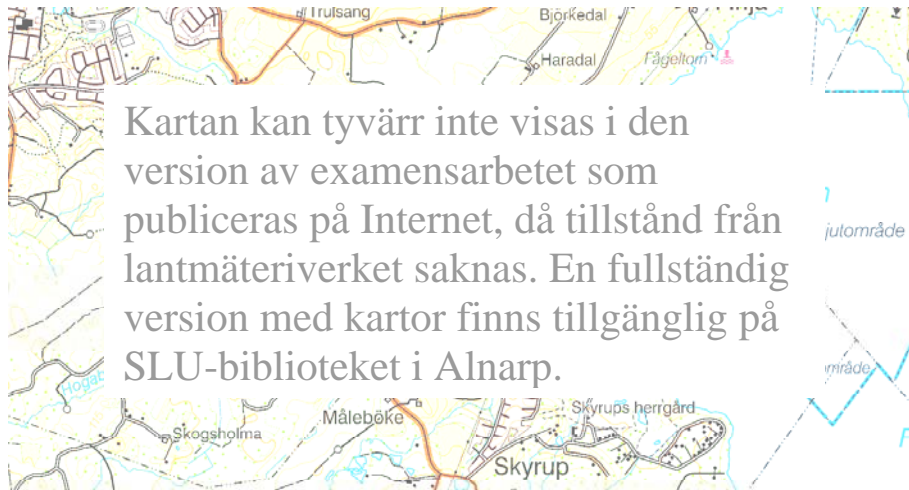

Bild 4. Mjölkalånga med omgivningar.

Det område som omfattas av detta arbete utgörs av en låglänt slätt vid Finjasjöns västra strand. Det omfattar ca 150 ha mark och sträcker sig från Mjölkalånga by och ner mot sjön. Områdets omfattning framgår av bilden nedan, där de delar av Mjölkalångamaden som är i kommunens ägo har markerats med grönt.

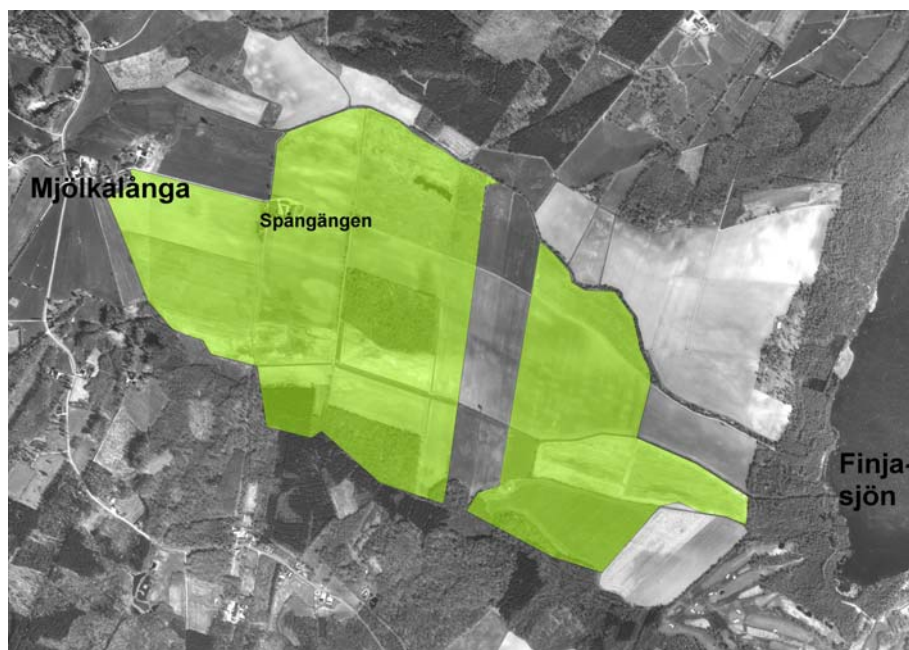

Bild 5. Markområden som omfattas av examensarbetet markerade med grönt.

Historia

Det gamla namn som området har på äldre kartor är Mjölkalångamaden. Slätten mellan byn och sjön var från början en utmark som tillhörde den gamla byn. Namnet Mjölkalånga kommer troligen av att en kaolinfyndighet som finns bortom byn, färgade vattnet i Mjölkalångaån vitt och mjölkaktigt. Området är beläget vid Finjasjöns västra strand, och det består av en låglänt slätt som sluttar svagt ner mot sjön. Som namnet antyder är det till stor del ett fuktigt område, en så kallad mad. Åt norr och söder begränsas området av skogbeksäddade höjder, och i väster av vägen och Mjölkalånga by. Området genomkorsas av tre bäckar och en väg som alla slutar vid sjön.

Byn Mjölkalånga gjorde sig känd redan på 1300-talet genom slaget vid Mjölkalånga där Sverige vann en viktig seger mot Danmark. Byn hade sedan en blomstringstid under 1700-talet, då den var både folkrik och burgen. Ett syneprotokoll från 1711 berättar att byn bestod av 10 hemman och ett gathus. De betalade skatt i form av kreatur och pottaska. På åkrarna odlades främst råg och korn, men även kål och humle. På vångarna fanns äng och där växte ek och buskar. Det fanns också bokskog med kärr och ljungbackar. Mjölkalånga by var en av de första i trakten där enskiftet genomfördes. Det påbörjades 1811 och medförde en utflyttning av gårdarna. (Sundberg 1953). Av dessa uppgifter kan vi idag förstå att det finns ganska goda jordbruksförhållanden i trakten. Det säger oss också en hel del om de ursprungliga mark och vegetationsförhållandena i området.

En gammal karta från 1711 visar att området inte har förändrats särskilt mycket sedan dess. Sjön gick längre upp då, men åns och bäckarnas sträckning var ungefär den samma som idag. De har dock blivit kraftigt utträtade och Hogabäcken (den mellersta bäcken), har fått en ny sträckning innan den rinner ut i Finjasjön. Den förenades tidigare med Mjölkalångaån strax innan den mynnade ut i sjön. Skogspartiet mitt på slätten hade någon slags motsvarighet redan då, och de omgivande skogarna hade samma gränser mot slätten som de har nu. Byn ligger på samma plats men hade betydligt fler hus innan skiftet. På kartan nedan har både vattendragens gamla och nuvarande sträckning ritats ut för jämförelsens skull.

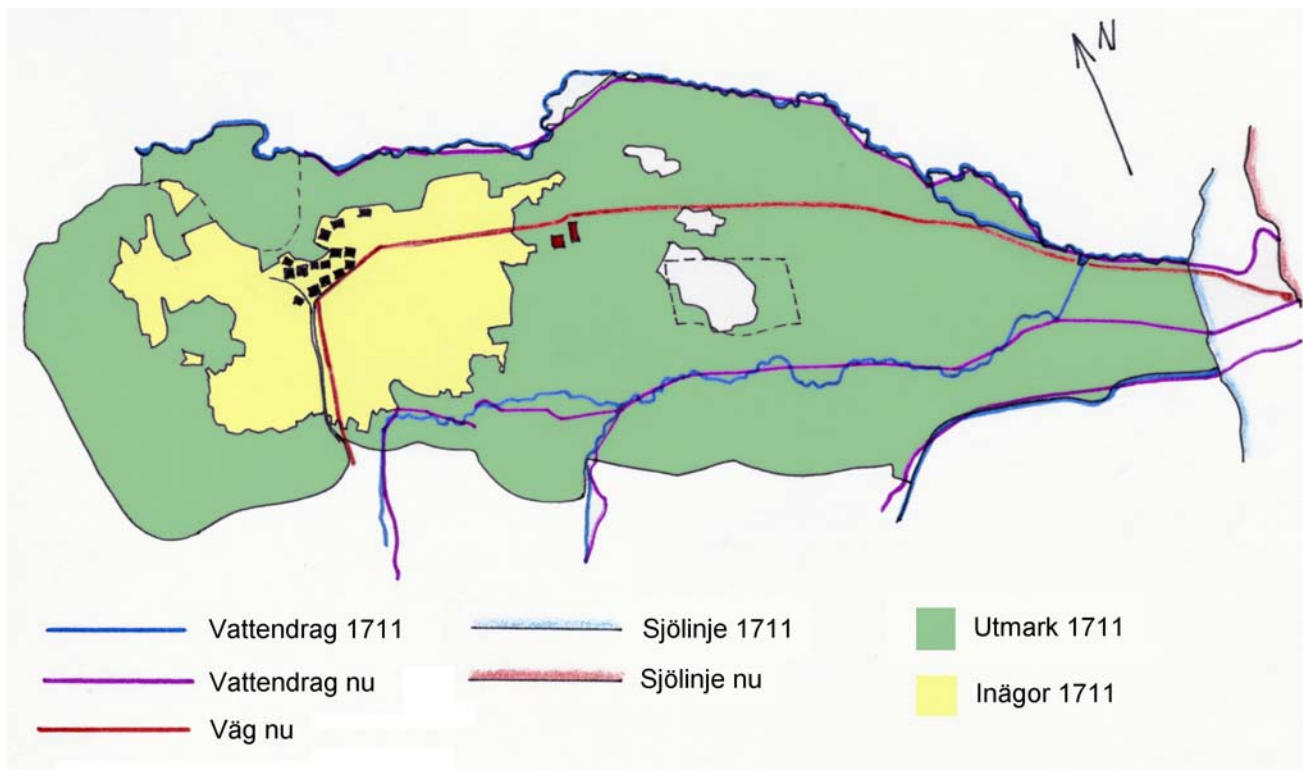

Bild 6. Jämförelse mellan den gamla och nya bebyggelsen och vattendragens sträckning.

En viktig händelse för trakten var sänkningen av Finjasjön. Sjösänkningar utfördes på flera håll i slutet av 1800-talet, för att vinna ny jordbruksmark. Det var oftast slättsjöar där man genom att gräva ur sjöns utloppströskel, kunde torrlägga de översilade markerna kring sjön. Denna åtgärd var omdiskuterad redan då den genomfördes, och idag kan man konstatera att de områden som torrlades kring Finjasjön inte längre kan utnyttjas för jordbruk, utan huvudsakligen består av tät strandskog. I Finjasjön gjordes två sänkningar. Den första påbörjades 1847 och sänkte sjön med cirka 1 meter. Den andra gjordes under 1890-talet och då sänktes sjön drygt 2 meter. (Lundström 1995). För Mjölkalånga innebar detta att den låglänta Mjölkalångamaden utvidgades med ett rejält område, som framgår på kartan nedan.

Nutid

Mjölkalångamaden är idag en slätt med varierande markförhållanden. Sjösänkningen var inte en helt lyckad åtgärd. De torrlagda områdena är än idag mycket översvämningsbenägna. Bara under den tid som jag har haft tillfälle att studera platsen har vattenståndet i Finjasjön varierat och därmed även vattenförhållandena i områdets lägre delar. Enligt vittnesuppgifter från de boende i trakten kan vattnet stiga betydligt högre än det gjort denna vinter. Även bäckarna i området har vid dessa tillfällen svämmat över. Dessa vattenförhållanden har därför varit en av de mest avgörande omständigheterna kring mitt förslag för planeringen av området.

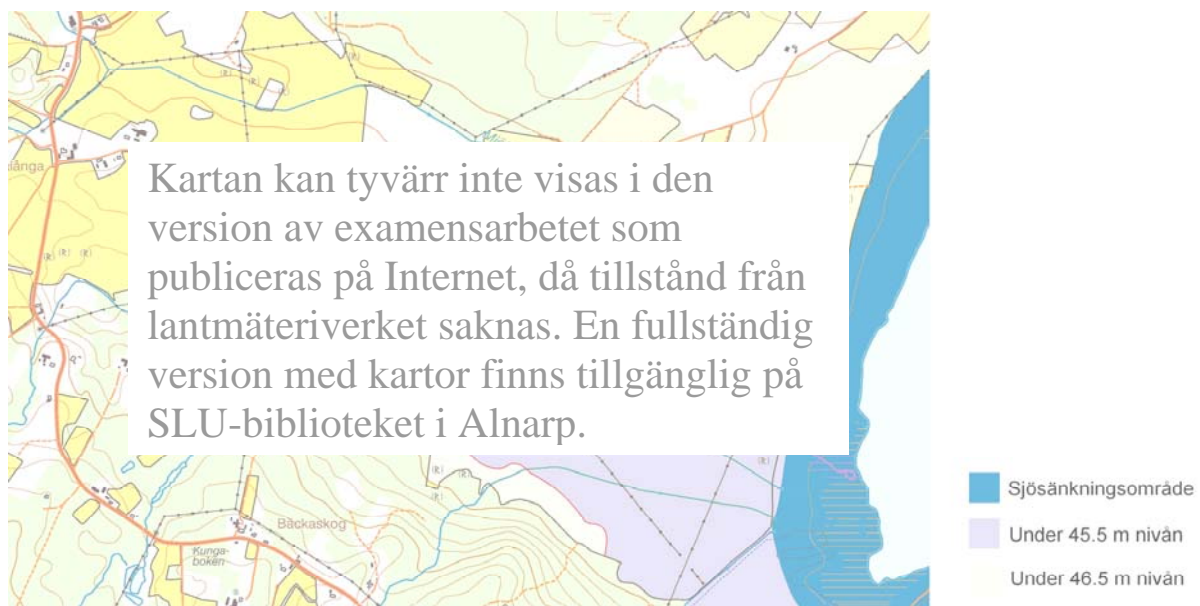

Bild 7. Fuktighetsförhållanden. Under 46,5 meters-nivån beviljas generellt inte bygglov kring Finjasjön.

I vissa delar av området har översilningen tillfört marken näring och gjort den bördig. I de mest låglänta delarna är jordmånen dock starkt påverkad av vattnet. Den höga vattenhalten har bromsat nedbrytningen av organiskt material och en torvjord har utvecklats. De mer höglänta delarna av området är emellertid torra och jordmånen under mulljordslagret, består här av sedimenterad sand. Inför planeringen av området gjordes en geoteknisk undersökning för att undersöka förutsättningarna för infiltrationsanläggningar och vid provborrningar bekräftades dessa markförhållanden. Området har använts både som slåtteräng, för bete och för odling. Fortfarande odlas en stor del av slätten, framför allt de områden som fortfarande är i privat ägo. Användningen har styrts, och styrs fortfarande, av fuktighetsgradienten i området.

Den enda bebyggelse som finns på själva Mjölkalångamaden är gården Spångängen, vars marker numera är i kommunens ägo. Gården är belägen i de högre och torrare partierna där markförhållandena är gynnsammare. Det finns dock risk för att markvattennivån kan ge problem i eventuella källare. Detta är något som vid extrema vattenförhållanden har drabbat den nuvarande bebyggelsen på Spångängen.

Närmare byn övergår slätten till en mjukt ondulerad åkermark med stabil och väl-dränerad sandjord under mulljorden. Här förekommer bara en hög markvattennivå i området närmast Mjölkalångaån.

Som tidigare beskrivits är det aktuella området delat i två genom att en remsa med privat mark skär genom området. Denna delning utgör också en naturlig uppdelning, genom de olika marktyper som råder på vardera sidan. I den östra delen, närmast sjön, är marken bitvis mycket fuktig och innehåller lager av torv, men där finns även torrare partier. Som nämnts i avsnittet om områdets historia så var detta område en

Bild 8. Mjölkalångamaden från öster.

gång bevuxet med ek, bok, buskar, ljung och kärrväxter. Enligt uppgifter från boende i trakten var ljung en karaktärsväxt på slätten innan den odlades upp. De områden som idag består av torvjord kan kanske med tiden återfå en del av sin karaktäristiska vegetation, en fukthet med ljung och buskvegetation. Att utnyttja området som naturbetesmark skulle kunna vara ett sätt att låta något av den naturliga vegetationen återvända.

Det västra området sträcker sig från Mjölkalånga by, förbi Spångängens gård och vidare förbi de områden med ungskog som planterats i områdets norra del. Åt söder omfattas hela den öppna ytan och även en del av skogsbrynen i gränsen mot skogen på åsen.

Bild 9. I söder avgränsas området av en skogklädd ås.

I söder genomkorsas området av en bäck, Hogabäcken. Längs den är marken lägre och fuktigare. Även i områdets norra delar, närmast Mjölkalångaån, är marken fuktig och i ungskogen finns partier av sankmark. I övrigt är detta område högre beläget och marken består huvudsakligen av sand. Marken är väldränerad och de högsta partierna är täckta av torrmarksvegetation.

Ungskogen består av björk och är i vissa partier tät och i andra tämligen gles. I de torraste och i de våtaste delarna finns bara enstaka träd. Denna björkplantering har emellertid förutsättningar att med rätt skötselinsatser bli ett attraktivt skogsparti. I områdets mitt finns ett äldre skogsparti med blandskog, huvudsakligen bestående av björk, ek och asp. Här har man röjt och med fortsatt skötsel kommer även denna yta att utgöra ett viktigt landskapselement, med tiden bestående av ekskog. Detta skogsparti har stor betydelse som avbrott i slätten, både för det visuella intrycket och för det biologiska livet i området. Tillsammans med björkskogspartiet utgör det en brygga som möjliggör för såväl flora som fauna att sprida sig mellan skogsområdena norr och söder om slätten. I den västra delen är markförhållandena bättre för bebyggelse. Ytorna kring Spångängen och mellan Spångängen och byn är öppna och delvis lätt böljande. Detta är också marker som kan odlas eller betas. Marken är sandig och inte så näringsrik, men den utgör en god grund för bete.

Bild 10. Björkskog på ett av områdets fuktiga partier.

Utgångspunkter

Resultat av intervjuer

Jag har gjort intervjuer med olika intressegrupper, där jag har ställt frågor och diskuterat en rad olika problemställningar. Dessa intressegrupper har varit olika kategorier av hästägare, representanter för föreningsliv och ridskolor, markägare, byalag och kommunens egen personal. Efter dessa intervjuer kunde jag konstatera följande:

- De allra flesta ansåg att Mjölkalångamaden är ett mindre lämpligt område för hästgårdar. Det sades i första hand bero på mark- och vattenförhållandena. Området anses vara för blött och översvämningsbenäget.
- Andra skäl som angavs var dåliga vägförbindelser och få allmänna kommunikationer, samt att det inte finns några anlagda ridstigar eller vägar för körning med häst.
- Vid mer ingående diskussion om platsens möjligheter kunde de flesta tänka sig att bebyggelse kunde vara möjlig i de mer höglänta delarna av området.
- Angående platsens historia framgick att området, så vitt man vet, inte har varit bebyggt utan använts för bete och även odlats. Det sägs att området skall ha varit ljunghed innan sjösänkningarna på 1800-talet.

- En allmän uppfattning bland hästfolket var att det måste till något extra som lockar om man skall få människor att intressera sig för att bygga gårdar här. Sådant kan vara gemensamhetsanläggningar som ridhus, utomhusbanor, ponnytravbana etc. Det kan också vara allmänna ridstigar och körvägar för körning med häst.
- Konflikter med markägare i trakten är också ett problem i området enligt såväl hästfolk som markägare. Ovarsamma ryttnare förstör gångvägar och växande grödor, vilket gör att markägare hägnar in och spärrar av för att förhindra ridning. Kunskapen om effekten av hästens framfart är ofta dålig hos både hästägare och markägare.

Industribyggnadsbolagets förslag

Kommunens helägda bolag, Hässleholms industribyggnads AB, HIBAB, är ägare till området. De har redan tidigare utarbetat en plan för området. Ett förslag som i stora drag går ut på att dela upp området i större enheter utan några gemensamma anläggningar. Området delas istället upp i 15 områden med ytor på mellan 7,3 och 13,7 ha. Tanken är att locka kapitalstarka köpare som vill ha stora hästgårdar och som kanske driver någon form av verksamhet. Köpare som inte förväntas ha något intresse av att dela resurser med granngårdarna. I HIBAB:s förslag utnyttjas även områdets låglänta delar för hästgårdar. För de byggnader som hamnar under 46,5 meters-nivån får marken höjas till acceptabel nivå. Bara det allra fuktigaste området närmast sjön, har lämnats utan bebyggelse.

*Bild 11.
Tomtindelning
enligt HIBAB:s
förslag.*

Mål

Målet med arbetet är en plan för utveckling av området med hästen som tema. Att skapa förutsättningar för etablering av hästgårdar i området, och att ta vara på de möjligheter som dessa ger, i planeringen. Arbetet utgår från platsens egna förutsättningar, dess historia och dess möjligheter. Målet är också att beakta intressegruppernas synpunkter och utifrån dessa hitta en lösning som, i så stor uträkning som möjligt, tillgodoser de olika gruppernas behov och önskemål.

Jag har i mitt förslag strävat efter att uppnå ett antal delmål som jag funnit väsentliga:

- **Öppenhet.**

Att bevara det öppna landskapet, i synnerhet i området närmast sjön. Det varierade mosaiklandskapet är traktens mest utmärkande karaktärsdrag. Det öppna område som slätten här utgör är ett viktigt element i detta landskap.

- **Biologisk mångfald.**

Att bevara och utveckla de skogspartier och de trädrader som finns i området, och som utgör viktiga spridningsvägar för flora och fauna, samt att även på andra sätt gynna den biologiska mångfalden i området, såväl den kulturpräglade som den mer naturliga.

- **Tradition.**

Att med historisk förankring skapa en sammanhängande bymiljö i närhet till den befintliga bebyggelsen i Mjölkalånga by. Med beaktande av den tradition som finns i trakten och som grundats på erfarenhet och kunskap om traktens förutsättningar.

- **Tillgänglighet.**

Att utnyttja de naturliga förutsättningarna för att göra området till en attraktiv miljö för dem som vistas där, såväl de boende som tillfälliga besökare. Området kan både erbjuda en kulturpräglad naturupplevelse för besökaren och samtidigt ge utrymme för såväl ett naturnära boende som rörligt friluftsliv.

Dessa mål har jag sett som viktiga därför att de har betydelse för det specifika områdets framtid samtidigt som de är betydelsefulla för hela trakten. Målen är dessutom förenliga i sin strävan att ta tillvara de värden som landsbygden har, och att ta vara på traditionen att låta bebyggelsen utgöra en naturlig del av landskapet.

Det öppna landskapet

Gränstrakterna mellan det öppna jordbrukslandskapet i mellersta och södra Skåne och skogsbygderna norr därom, är en mosaik av olika natur- och landskapstyper.

Variationsrikedomen är viktig för regionen inte minst för dess skönhetsvärde och dess unika mångfald. Därför är det viktigt att bevara denna mosaik, särskilt i de områden som skall locka till friluftsliv och rekreation.

Mjölkalångaslätten är omgärdad av skog. Åsarna i söder och norr är till stor del skogklädda och längs sjön sträcker sig en tät lövskogsriddå. Detta gör den öppna slätten till ett viktigt landskapselement. Här öppnar sig landskapet för vandraren som kommer på den nyanlagda vandringsleden längs sjön, och ger en storslagen vy över slättens omväxlande flora och öppna landskap. För den som kommer resande på vägen mellan Tyringe och Skyrup ger det öppna området mellan vägen och sjön en visuell kontakt med sjön, och ger en överblick över landskapet.

Skog och träd

Den flacka slätten utgör inte bara en betagande syn, utan utgör också en barriär för den skogspräglade flora och fauna som finns i områdena omkring slätten. Forskning visar på att det mångfacetterade mosaiklandskapet är gynnsamt för den biologiska mångfalden. Många små områden med samma biototyp kan vara minst lika viktigt för de biotopspecifika arterna som ett stort sammanhängande område. En förutsättning är dock att det finns möjlighet till spridning och utbyte av det genetiska materialet mellan de olika ytorna. En art som lever isolerad på en begränsad yta där inget utbyte kan ske kommer med tiden att utarmas och dö ut. (Mackenzie m.fl 2001) För mångfaldens skull är det därför viktigt att länka samman de olika biotoperna i mosaiklandskapet och på sätt göra det möjligt för såväl växter som djur att sprida sig.

Bild 12. Trädrader längs åkerrenar och vattendrag på Mjölkalångamaden.

Däggdjur, fåglar, insekter och fröbärande växter kan sprida sig mellan olika ytor om avståndet inte är alltför stort. Ett sätt att underlätta spridning är göra fläckar eller korridorer av liknande vegetation som kan fungera som transportsträcka mellan biotoperna. Några skogspartier och trädrader utplacerade i slättlandskapet kan alltså högst betydligt gynna den biologiska mångfalden i de omgivande skogsområdena. Dessa småbiotoper utgör också skydd och tillflyktsort för fåltvilt och fåglar. Ungefär 70 % av våra fågelarter är beroende av småbiotoper som diken, trädränder, småvatten och liknande för sin häckning (Gustavsson & Ingelög 1994). Vegetationens struktur i sådana småbiotoper är också viktig för deras funktion som tillflyktsort och boplatz för djur. Det är viktigt att de innehåller såväl höga örter, höga och låga buskar och träd.

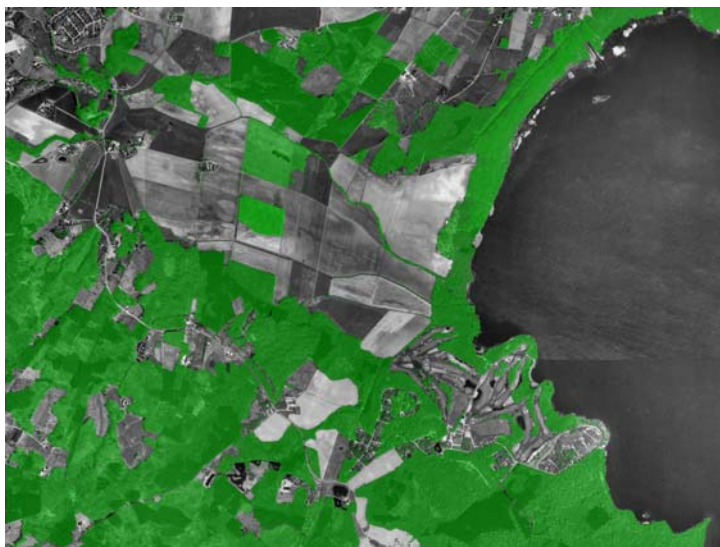

Bild 13. Mjölkalångamaden med omgivning. Skogsområden markerade med grönt.

Biologisk mångfald

Den biologiska mångfalden i det öppna landskapet styrs till stor del av dess hävd och skötsel. Betesmarken, slåtterängen och den odlade marken har helt olika flora och fauna. Vilka växter som finns på betesmarken beror t.ex. på vilka betesdjuren är, hur kraftigt betestrycket är och vid vilka tider på året marken betas. På kraftigt betad mark gynnas i synnerhet de växter som skjuter nya skott från basen som gräs och andra enhjärtbladiga växter. Detta ger en låg och tät grässvål som är karaktäristisk för naturbetesmark.

Slåtterängens flora styrs t.ex. av när

på säsongen den slås, och den odlade marken av vilken gröda som odlas. En annan viktig faktor är kantzonerna i ytornas ytterkanter, och brynvegetationen i övergången mellan skog och öppna ytor. Dessa är ofta mycket artrika och högst betydelsefulla för både växt och djurlivet.

Dessa kantzoner påverkas i hög grad av gödsling och bekämpningsmedel från intilliggande mark. Den rika flora som är knuten till den näringsfattiga ängs- och hagmarken har försvunnit från de marker som kvävegödslas och ogräsbekämpas. Istället ökar kvävegynnade växter som hundkäx och brännässlor, vilka gärna dominerar vegetationen och minskar artrikedomen. För en naturbetesmark gäller att den inte skall ha utsatts för kultiverade åtgärder i modern tid.

I området finns tre vattendrag och även fuktiga områden vilka alla har stor betydelse för den biologiska mångfalden. Vattendragen har idag inte mycket kantvegetation men med en bredare kantzon längs dessa skulle en fuktgynnad vegetation snart etablera sig. Kantzonen kring vattendragen kan också ha betydelse för att fånga upp överskott av näringsämnen från gödsel i rasthagar och betesmarker.

Bild 14. Mjölkalångaån med kantvegetation.

Byn

Mjölkalånga by har en mycket gammal historia. Här låg en by redan på medeltiden. Slaget vid Mjölkalånga på 1300-talet var ett av Snapphanetidens mest kända slag. För att kunna bygga vidare på en kulturhistoriskt intressant bebyggelse måste ny bebyggelse förankras i landskapet. Att bygga vidare på befintlig bybebyggelse har naturligtvis också praktiska fördelar. Vägar, kommunikationer, ledningar och annat finns kanske redan där. Mark, väder- och vind förhållanden är redan provade och godkända. Det finns boende som känner trakten och som

Bild 15. Byn idag, sedd från öster.

kan ge stöd till nya fastighetsägare. Inspiration kan hämtas i den riktigt gamla definitionen av by?

I de medeltida landskapslagarna betydde by ”en självständig, namngiven bebyggelseenhet med fastställda gränser och med åker, äng, betesmark, skog, fiskevatten och andra nyttigheter” (Schmidt Sabo 2001).

Ur en artikel av Ulf Sporrang i Nationalencyklopedin har jag hämtat följande definition av begreppet by:

”Två eller flera gårdar, tidigare fast bosatta och mantalssatta driftsenheter inom jordbruket, med avgränsat ägoområde vari alla har sina ägor enskilt, samfällt eller i ägoblandning. Inom ramen för byterritoriet skall någon form av gemensamma beslut fattas om bl.a. markutnyttjande, hägnadsskyldighet och förvaltning av gemensam egendom.” Han beskriver även hur bebyggelsen i byns centrum placerades på lämplig mark i torrt och soligt läge och med tillgång till vatten. Närmast omgavs bebyggelsen av inägomarken som utgjordes av inhägnad åker- och ängsmark. I zonen utanför fanns utmark eller skog som inte var skiftad på de enskilda gårdarna utan nyttjades som allmänning efter byamål. Utmarken användes för bete på sommaren och där hämtade man virke för byggnadsändamål och vedeldning. I utmarken närmast byn anlades inhägnade beteshagar. Ett nätverk av vägar och stigar band samman de olika zonerna och byns centrum. ”Djuren leddes via fädre eller fägator mellan bebyggelsen och betet på utmarken. Människans transportleder gick däremot oftast via grindar genom de inhägnade områdena.” (Nationalencyklopedin)

Det fanns säkert goda skäl till att man i den gamla bondbyn hade vissa ägor och egendomar gemensamt. Man bedrev ungefär samma verksamhet i byns olika gårdar och hade därför behov av samma resurser. Vissa resurser kunde dessutom fungera bättre som stora gemensamma enheter, som t.ex. betesmarker.

Att planera efter dessa mönster kunde vara en idé för en by med hästen som en gemensam nämnare. Att ha stora gemensamma betesmarker skulle innebära uppenbara fördelar. Det skulle också vara ekonomiskt fördelaktigt att ha gemensamma resurser som ridhus, träningsbanor och liknande som annars skulle innebära stora investeringar för den enskilde. Det skulle också vara lättare att locka nya hästägare till att etablera sig i området om det finns sådana gemensamhetsanläggningar.

Hästar

Som tidigare nämnts har hästen fått en allt större betydelse för den svenska landsbygden under de senaste decennierna. Hässleholms kommun har goda förutsättningar för hästhållning och en attraktiv natur som lockar hästägare till kommunen. I trakten kring Mjölkalångamaden finns stora områden som lämpar sig särskilt väl för rekreation och friluftsliv i allmänhet, och då även ridning och annan hästverksamhet.

Som betesmark skulle Mjölkalångamaden fungera utmärkt för hästar. För hästägare i området skulle dessa fria vidder för hästarnas rekreation vara attraktivt. Hästen är ett stäppdjur som vill ha fria ytor och överblick över omgivningen. Att släppa hästar på bete betyder även att hästen får möjlighet till träning och rekreation. Det är därför viktigt för hästarnas välbefinnande att de har stora betesmarker med fria ytor. De stora ytorna på Mjölkalångamaden ger också möjlighet att inom samma beteshage ha både torra och fuktiga områden, något som är viktigt för hästar, som kan ha obehag av insekter i de fuktiga delarna. Jordbruksverket konstaterade i en undersökning 1997 att 98 % av hästägarna släpper ut sina hästar dagligen, och att 90 % släpper sina hästar på sommarbete varav 60 % i mer än 4 månader (Jordbruksverket 1998).

Detta talar för att hästägare har behov av denna typ av stora ytor för sommarbete. Om hästen används aktivt under sommaren kan det istället finnas behov av rekreationsbete under andra årstider.

De fuktiga och friska markerna har en hög betesproduktion, med stor artrikedom. Det ger en hög och jämn produktion under året. Den betessvacka som förekommer på alla betesmarker under sommaren kan minskas om djuren får beta av hela området en gång före midsommar så att gräset hålls kvar i tillväxtstadiet. En vuxen häst på ca 500 kg kan tillgodogöra sig ungefär 40 kg gräs per dag när den går på bete. 40 kg gräs från en naturbetesmark innehåller tillräckligt av både råprotein och energi för att täcka en hästs behov, såvida den inte arbetar hårt. (Jordbruksverket 2003).

Gödsel

Ett ofta diskuterat bekymmer för hästverksamheter är omhändertagandet av gödseln. Hästgödsel är precis som all annan stallgödsel ett avfall från djurhållning. Hästgödsel är samtidigt en animalisk biprodukt enligt EG:s biproduktsförordning och omfattas därför av vissa bestämmelser om transporter och hanteringssätt. Den 1 januari 2005 blev det förbjudet att deponera organiskt avfall. Detta kan komma att skapa situationer där hanteringen av gödsel från hästar kan bli ett problem, eftersom mycket hästgödsel tidigare deponerades på avfallstippar. (Alfredsson 2004).

Det naturliga enligt kretsloppsprincipen är att hästgödsel återförs till åkermark eller annan mark. Detta ska då ske på ett miljövänligt sätt utan långa transporter och utan onödig fördröjning. Det är därför viktigt med ett gott samarbete mellan hästägare och lantbrukare i trakten. Detta förutsätter att lantbrukarna har kunskap om användning av hästgödsel och att hästägarna vet vilka krav lantbrukarna ställer för att kunna använda gödseln.

Små rasthagar och fällor nära stallbyggnader är också ett problem avseende gödsel.

Koncentrationen av gödsel blir hög när flera hästar vistas på en liten yta. Dessutom är vegetationen ofta dålig i stallnära rasthagar och saknar därför förmåga att ta upp näringsämnen. Detta kan medföra ett läckage av näringsämnen och även av smittämnen till mark och vatten. Det är därför viktigt att rasthagarna är så stora att växttäcket inte förstörs. I annat fall bör gödseln från rasthagen samlas upp och läggas på gödselhögen.

En häst på över 500 kg producerar årligen mellan 8 och 10 ton träck och urin per år, vilket innebär 20 till 30 kg dagligen. En liten häst ger inte mer än en fjärdedel av denna mängd.

Tillsammans producerar årligen våra hästar cirka 2 miljoner ton hästgödsel, inklusive strö och vatten. Genom att kompostera gödseln kan volymen minskas kraftigt. Gödsel med halm eller papper behöver komposteras under minst ett år för att kunna spridas med gödselspridare.

Gödsel med torv eller spån kan däremot spridas direkt. Vanliga orsaker till tveksamhet mot användning av hästgödsel i lantbruket är t.ex. spridning av ogräsfrön, innehåll av maskmedel och spåns innehåll av lignin och terpentin. En effektiv kompostering av gödseln, där temperaturen uppgår till över 60°C, dödar dock både ogräsfrön och skadliga mikroorganismer. Det finns heller inga belägg för att maskmedel skulle föras vidare eller att spån skulle ha någon negativ verkan. (JTI 2000)

Ur kretsloppshänseende är det bäst om gödseln återförs till den mark som fodret hämtas från.

För en hästgård som producerar sitt eget foder är det inget problem. En hästgård som köper foder från lantbrukare kan lösa problemet genom ett avtal med lantbrukaren om att denna även tar hand om stallgödseln.

Landskapet

Trakten kring den södra delen Finjasjön med Hovdala slott, planerade friluftsområden, golfbana och en attraktiv natur är en tillgång för hela regionen. Både för det lokala rekreations- och friluftslivet som för turism. Området lockar besökare från Danmark, Tyskland och naturligtvis även från andra delar av Sverige. Hästverksamhet är något som både gynnar landskapsbilden och lockar till aktiviteter. För närvarande pågår planering och anläggning av rekreations- och friluftsområden på Hovdalafältet. Att i planeringen av dessa även beakta intresset för hästaktiviteter i form av ridvägar etc., är viktigt för att locka hästägare till att etablera sig i trakten.

Landskapet är i hela regionen präglad av det småskaliga jordbruket. Det är de små jordbruksenheter som gett landskapet dess mosaik av omväxlande skog och öppen terräng. Ett sätt att bevara denna småbruksbygd är att understödja etablerandet av hästgårdar, som är något av den nya tidens småbruk. Att göra Mjölkalånga till en by med hästtema skulle förstärka den attraktiva landskapsbilden, öka nyttjandet av Hovdalafältet, skapa förutsättning för näringsverksamhet inom hästsektor och turism och samtidigt gynna den biologiska mångfalden och göra en långsiktigt hållbar naturvårdande insats i området.

Förslag

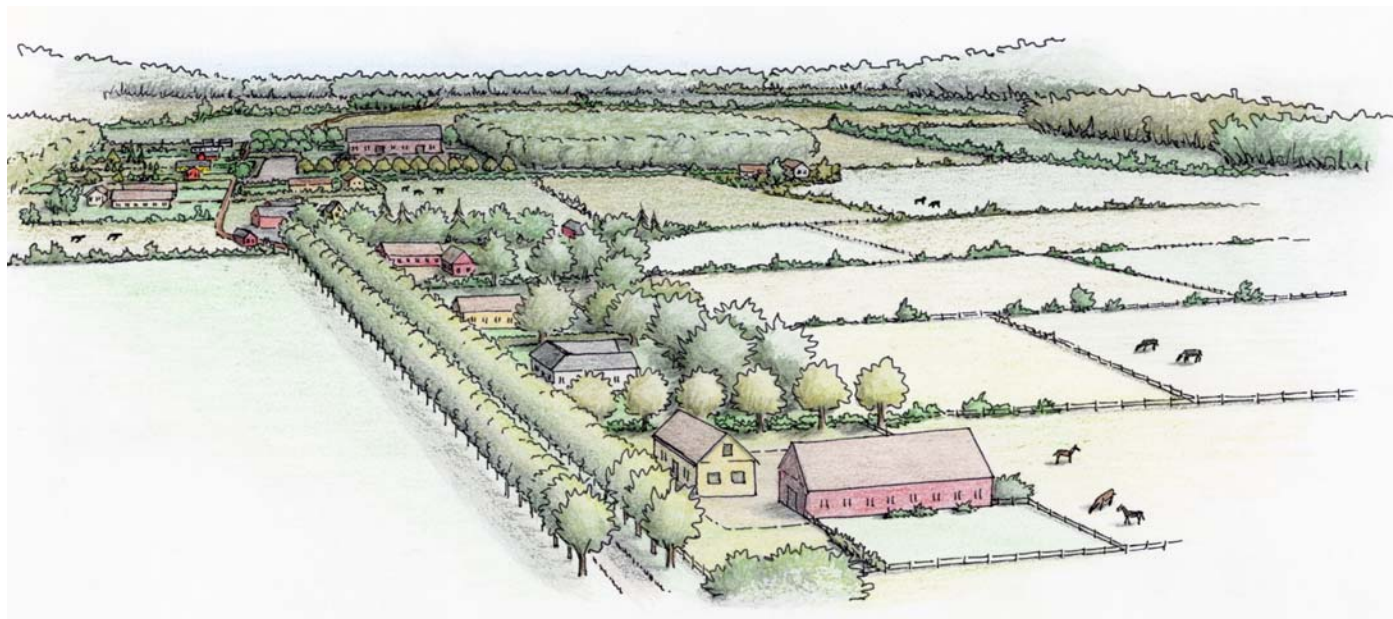

Bild 16. Vy över Mjölkalångaslätten enligt förslaget.

En bärande tanke i förslaget är att utgå från den gamla Mjölkalånga by som den såg ut innan skiftesreformen början av 1800-talet. Området är väl bevarat och kanske har det sett ungefär likadant ut ända sedan järnåldern. Bybebyggelsen splittrades under skiftesreformen och utmarken har odlats under senare tid, men förutsättningarna är ungefär desamma. Det jordbruk som under århundraden bedrevs i den gamla byn byggde på ett hållbart utnyttjande av traktens resurser och anpassades helt till vad marken förmådde att ge. Att ta tillvara kunskapen om ett hållbart resursutnyttjande och samtidigt återföra de natur- och landskapsmässiga värden som området hade skulle kunna vara fördelaktigt på lång sikt.

Jag har valt att begränsa förslaget till att bara omfatta själva Mjölkalångamaden. Det innebär att de två kommunägda tomter som är belägna norr om Mjölkalångaån inte ingår i planen. Dessa två tomter har andra förutsättningar och ligger avskilda från området i övrigt. De är båda attraktiva tomter och kan användas till hästverksamhet eller liknande. De har dock egna tillfartsvägar och kan därför fungera bättre som egna enheter.

Kommunens markområde är här uppdelat i två delar. Uppdelningen utgörs av en markremsa som skär igenom området i nord-sydlig riktning. Denna mark är odlad åkermark och i privat ägo. Remsan utgörs av smala lotter som sedan gammalt tillhör gårdar i trakten. De två delområdena har olika karaktär och olika förutsättningar och kommer därför att beskrivas var för sig.

Östra delen

Det östra området närmast sjön är ett periodvis fuktigt område på ungefär 44 ha, som på grund av fuktförhållandena till stor del inte är lämpligt för bebyggelse. Förslaget är att i stället utnyttja området som betesmark. Detta område utgjorde förr utmark till Mjölkalånga by. Sjösänkningen i slutet på 1800-talet gjorde inte bara Mjölkalångamaden större, utan också att hela området sannolikt blev torrare. Innan sjösänkningen var området antagligen för vått för att odlas, och det flacka området, omgärdat av skog, var då lämpligare som utmarksbete. Genom att åter använda området som betesmark skulle flera viktiga behov tillgodoses:

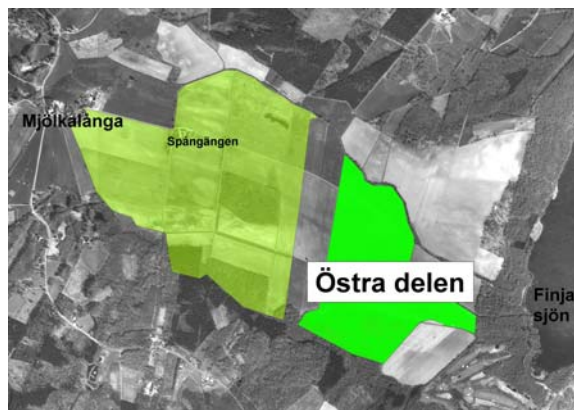

Bild 17. Bilden visar östra delens omfattning.

- Att bevara eller återställa de odlingshistoriska värdena genom att återgå till den hävd som brukats i området under mycket lång tid.
- Att återställa de biologiska värden som den gamla fodermarken hade.
- Att hålla området öppet och förhindra igenväxning.
- Att bevara områdets skönhet och göra det tillgängligt för det rörliga friluftslivet.
- Att tillhandahålla attraktiva och fullgoda betesmarker för de planerade hästgårdarna i området.
- Att använda marken på ett långsiktigt hållbart sätt.

Den ursprungliga utmarken var inte bara en betesmark. Där producerades också vinterfoder genom slåtter och lövtäkt. Det gjorde att den biologiska mångfalden kraftigt gynnades. Konkurrenskraftiga och dominanta växter begränsades av slåtter och bete, och därmed gavs förutsättningar för de mer konkurrensvaga växternas överlevnad. Dessa konkurrensvaga växter har ofta stort skönhetsvärde och är starkt förknippade med ängs- och hagmarker. Med kontinuerlig hävd bildas med tiden en tålig grässvål som ger naturbetesmarken dess särprägel, och som även förhindrar etablering av buskar och träd.

Man skiljer i bevarandesammanhang på tre typer av betesmark:

- **Naturbetesmark.** Mark som inte har odlats, gödslats, plöjts eller markbearbetats på annat sätt.
- **Kultiverad betesmark.** På en kultiverad betesmark däremot har man genomfört produktionsförbättrande åtgärder. Sådana åtgärder kunde vara att man harvade och sådde in betesväxter, gödslade och kalkade
- **Åkerbeten** (betesvallar). Åkrar på vilka betesfodret odlas enligt tillväxtoptimerade principer.
(Ekstam & Forshed 1996)

Området i den östra delen av Mjölkalångamaden är närmast att betrakta som en kultiverad betesmark. Marken har sedan sjösänkningen odlats, betats och använts för slätter. Även kultiverade betesmarker kan dock med åren få tillbaka en vegetation som liknar den på naturbetesmarken. (Ekstam & Forshed 1996). Det förutsätter då att den sköts som en naturbetesmark, d v s utan gödsel- och bekämpningsmedel och utan någon form av markbearbetning.

Att restaurera en betesmark

Att långsiktigt arbeta för att den kultiverade betesmarken skulle återfå sin ursprungliga naturbeteskaraktär skulle kräva en plan som reglerar skötsel och nyttjande av marken. Enligt Urban Ekstam (Ekstam & Forshed 1996) är det viktigt att man i en sådan skötselplan både sätter upp kvalitetsmål, som anger vad bevarandearbetet skall leda till, och skötselmål, som anger vilket hävd tillstånd som skötseln skall leda till. För detta område skulle kvalitetsmålen handla om att återskapa ett kulturpräglad och biologiskt värdefullt område i form av naturbetesmark. Att genom traditionell beteshävd ge utrymme för den betesgynnade flora och fauna som missgynnats av moderna jordbruksmetoder. Att på lång sikt återskapa de växtsamhällen som är signifikanta för platsen och dess förhållanden, och inte minst att ge allmänheten tillgång till området. För att uppnå dessa kvalitetsmål krävs en långsiktig strategi där åtgärder och skötsel sätts i relation till de uppsatta målen. Ett problem här kan vara att näringsinnehållet i Finjasjön och tillförsel av kväve från lantbruk och luft har höjt näringstillförseln till marken.

Den typiska naturbetesmarken präglas av brist på näring eftersom både bete och slätter för bort näring från marken. Även om betesdjuren återför mycket av kvävet via gödseln så blir ändå nettoförlusten större än tillförseln. Näringsförlusten blir naturligtvis ännu större vid slätter. Mängden luft- och vattenburet kväve uppgår dock i södra Sveriges mest belastade områden till ungefär 30 kg per hektar och år, vilket är mer än vad som kan bortföras via bete eller slätter. (Johansson & Hedin 1995)

Det ökade näringsinnehållet i marken påverkar vilka arter som kan komma att etablera sig och kanske är det svårt att återskapa den ursprungliga fuktighetskaraktären. Även om förhållandena på platsen inte medger en fullständig restaurering av dess ursprungliga växtsamhällen, så kommer den med tiden att få tillbaka mycket av den karaktär och den flora som den en gång hade.

Betesdjur

Att utnyttja detta markområde för naturbete har både fördelar och nackdelar. Organogena jordar, som denna torvjord, är känsliga för trampsador och de invaderas lätt av fuktälskande ogräs. Hästar är också det djurslag som ger mest trampsador (Pehrson 2001). Hästar strövar dessutom gärna omkring och trampar upp stigar. Det är därför viktigt att området fördelas på ett sådant sätt att djuren även har tillgång till torrare markområden. Allra bäst utnyttjas marken om olika djurslag betar tillsammans.

Fördelarna med sambete eller växelbete med olika djurslag är många. Sambete ger högre avkastning per hektar än enkelbete vid motsvarande betetryck. Att låta hästar beta samma ytor som kor eller får ger en bättre avbetning, eftersom de betar varandras sk gödselrator. Dessa djurslag betar inte kring sin egen gödsel. Antagligen för att de då skulle riskera att få i sig parasiter och smittämnen. Eftersom dessa parasiter och smittämnen oftast är värdspecifika är det bara en fördel om de betar kring varandras gödsel. Gödselspridningen blir då också jämnare över ytan. Sambetet gynnar alltså både avbetningen och spridningen av näringsämnen på betesmarken. Avbetningen minskar också risken för ogräsangrepp och kan göra att maskinell putsning inte behöver göras. (Pehrson 2001).

Beräkning av beläggningsgrad

För att bevara de biologiska och hävdhistoriska värdena måste ett visst betestryck hållas. I en betesmark som inte betas tillräckligt hårt tar högvuxna gräs och sly över, och grässvålen luckras upp. Det försämrar både betets produktionsförmåga och smaklighet. Det är därför viktigt att beräkna en lämplig beläggningsgrad för att planera vilka djurslag och antalet djur som ger optimalt utnyttjande av marken. Urban Ekstam presenterar en metod för beräkning av lämplig beläggningsgrad (Ekstam & Forshed 1996), med hjälp av schablontal för den tillgängliga fodermängden i kg torrs substans, **ts**, och den beläggningstäthet som motsvarar denna fodermängd. Beläggningstätheten anges för nötkreatur av mjölkkras och räknas sedan om för olika djurslag. Beläggningstäthet anges därför i nötenheter, **ne**,

1. En kartskiss över området med avgränsning av olika markslag.

Bild 18. Analys av markslag.

2. Beräkning av arealen för varje markslag.

Marks lag	Areal/Summa (ha)	Andel (%)
Kultiverad betesmark	43	98
- torr – frisk mark	8	
- frisk – fuktig mark	35	
Vattendrag med kantvegetation	1	2
	44	100

3. Beräkning av den beläggningsgrad som behövs.

Marks lag	Uppskattad mängd tillgängligt foder (utnyttjat, kg ts)	Motsvarande en beläggningstäthet om... (schablontal ne/ha)
Kultiverad betesmark		
- torr – frisk mark	2000	1,9
- frisk – fuktig mark	2800	2,6
Vattendrag med kantvegetation	0	0

4. Beräkning av rekommenderad beläggingsgrad.

Markslag	Areal x rekommenderad beläggingsstäthet (ne/ha)	Antal djur
Kultiverad betesmark		
- torr – frisk mark	8 * 1,9	15,2
- frisk – fuktig mark	35 * 2,6	91,0
		106

Beläggingsgraden anges i djurdagar (ned) per hektar och betessäsong. I denna del av landet anges betessäsongen till 150 dagar. Rekommenderad beläggingsgrad blir då $(106 * 150) / 44 = 361$ ned/ha. För hästar anges en schablon som säger att tyngre hästar har en omräkningsfaktor på 1,5 och lättare hästar faktorn 0,8. Detta ger en beläggingsgrad för tyngre hästar på 241 ned/ha och för lättare hästar på 451 ned/ha.

Beräkningen ger oss en ungefärlig uppskattning av antalet djur som bör beta på markområdet för att tillräckligt betestryck skall upprätthållas. Om hästarna betar alla 150 dagarna på betessäsongen skulle det behövas mellan 70 och 130 hästar beroende på hästarnas storlek. Ett antal som knappast står i proportion till de planerade hästgårdarna.

Det talar för att sambete eller växelbete med kor eller får är lämpligt. Alternativt kan betet enstaka år ersättas med slåtter på vissa delar.

Västra delen

Det västra området är högre beläget. Det ligger i anslutning till Mjölkalånga by och omfattar gården Spångängen. Spångängen var tidigare lantbruk med bl.a. svinproduktion. Familjen som drev lantbruket bor fortfarande kvar, men hyr nu bostadshuset av kommunen. I området finns två skogspartier och i söder omfattas även en del av skogen på åsens norrsluttning. Området längst i söder kan användas för gemensamt bete på samma sätt som betesmarken i det östra området. Att området ligger närmare gårdarna gör det lämpligt för hästar som man behöver

ha uppsikt över. Området är delvis bevuxet med skog som bör kompletteras med brynvegetation. Föreslagna ridvägar passerar genom detta område och kan också fungera som "fägata" för transport av hästar från gårdarna till betesmarken i öster.

I mitt förslag, som illustreras på nästa sida, delas den västra delen dels upp i åtta tomter på i genomsnitt 6,5 ha, och dels i ytor med plats för gemensamma anläggningar.

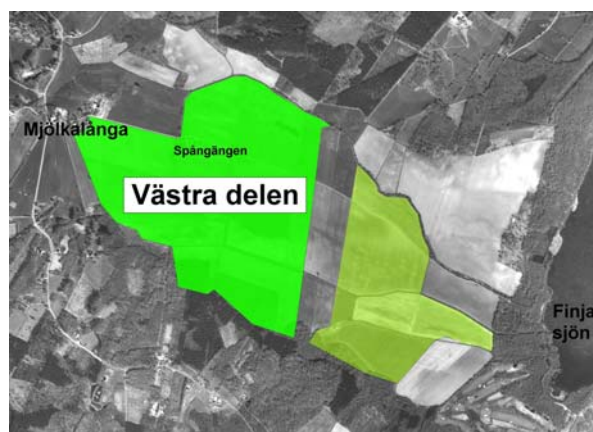

Bild 19. Bilden visar västra delens omfattning.

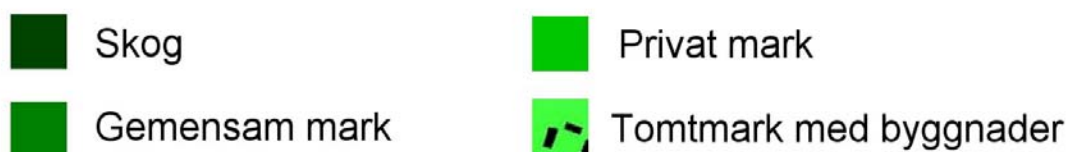

Bild 20. Tomtindelning och placering av bebyggelse i västra delen.

Tomtindelningen går naturligtvis att justera men av såväl praktiska som estetiska skäl bör byggnaderna ligga i anslutning till befintliga vägar. För att ge det önskade intrycket av en traditionell, nordisk by, bör även vissa riktlinjer formuleras för den nya bebyggelsen. Dessa kan avse sådant som byggnadernas höjd, takens utformning och färg, fasadbeklädnad och liknande. Byggnaderna bör i möjligaste mån ansluta till den tradition som finns i trakten.

Hänsyn till markförhållanden

Längs vägen från Mjölkalånga by och förbi Spångängen är förutsättningarna goda för bebyggelse. Marken består här av sand täckt av ett mulljordslager. Vattennivåerna i marken är inte högre än att de tillåter bebyggelse. Höjder i det aktuella området framgår av kartan bredvid. Kommunen har erfarenhet av de översvämningsproblem som har förekommit kring Finjasjön och beviljar därför inte bygglov under 46,5 meters-nivån. Den nivån har god marginal till 45,5 meters nivån som är den verkliga problemgränsen under normala förhållanden. Jag har i mitt förslag, för säkerhets skull, inte placerat byggnader under 47,5 meterskurvan. För byggnader med källare bör dock noggrannare utredning göras.

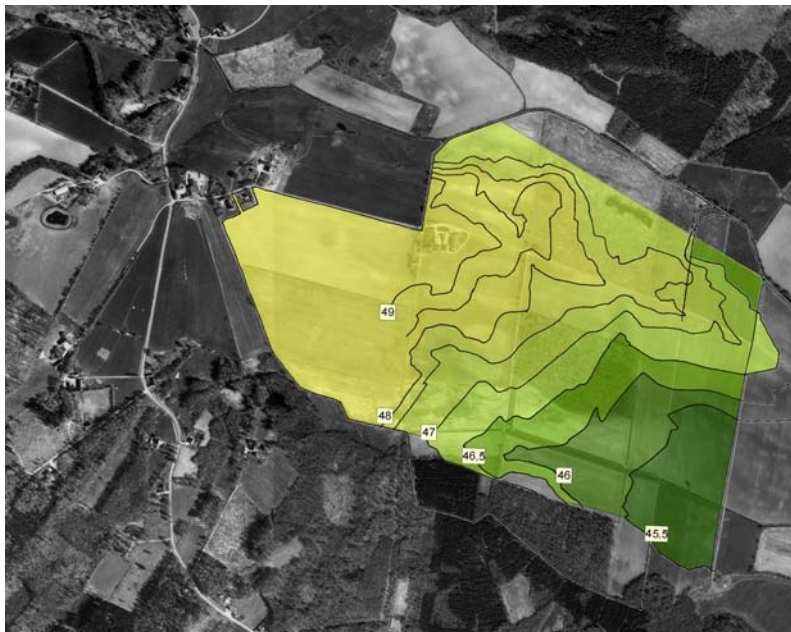

Bild 21. Flygfoto med höjdkurvor i aktuellt område.

Historiens vingslag

Att bygga nya gårdar och hus i anslutning till den befintliga bebyggelsen skulle kunna återskapa något av den tidigare bystrukturen. Innan skiftesrformerna låg här en by med fler än 10-15 gårdar och hus. Bebyggelsen år 1711 är markerad tillsammans med byns inägor på kartan här intill. En annan karta från 1878 visar att byn, trots skiftet, fortfarande innehöll ett tiotal hus. Idag finns bara ett fåtal gårdar kvar. Byn har ett både naturskönt och tätortsnära läge och med ett så kulturhistoriskt intressant förflutet finns det goda skäl att låta den blomstra och växa även i framtiden.

Bild 22. Den gamla byns inägor markerade med orange.

Den gamla strukturen med en samlad by i anslutning till den gamla genomfartsvägen och på slättens mer höglänta delar, känns naturlig och ansluter till traditionen. De gamla byarna placerades ofta på torra, höglänta och solbelysta områden. För den moderna landsbygdsbon är

nog lugnet ett stycke bort från landsvägen ännu mer lockande. Därför låter jag den nya bebyggelsen sträcka sig längs vägen ner mot sjön istället för att samla husen vid vägen. På så sätt kan de nya gårdarna få mer mark samlad kring boningshusen. Dessutom blir avståndet mellan gårdarna lagom stort för att kännas avskilt men inte ensligt. Mellan gårdarna längs vägen blir avståndet ungefär 70 m, och mellan de övriga gårdarna upp till 200 m. Mellan villorna blir avståndet 30-40 m beroende på var husen placeras på tomten. Genom att huvudsakligen förlägga bebyggelsen intill vägen ger den ett mer samlat intryck och formar på så sätt en traditionell radby. Att avståndet till sjön blir mindre är knappast heller någon nackdel.

Hästlandet

En lagom storlek på en familjehästgård med 3-4 hästar kan vara mellan 3 och 4 ha. Det beror mycket på hur mycket av hästarnas foder man producerar själv på gården, hur produktiv marken är och hur stora hästarna är. Genom att dela markområdet söder om vägen mellan byn och Spångängen i fyra delar får vi fyra rejält tilltagna gårdar. De skulle få en yta på 4-6.5 ha var, något som gott och väl täcker behovet för en familjehästgård. Den vanligaste storleken på hästgårdar är just den kategorin gårdar som av tradition kallas småbruk, med 2-5 hästar (Svala 2002). Den väl tilltagna ytan skulle ge utrymme för produktion av vinterfoder eller kanske annan djurhållning eller odling.

Söder om Spångängen är ett område på ca 15 ha. Det kan delas i två halvor och blir då till ytterligare två gårdar på ca 7 ha. I anslutning till den norra av dessa tomter ligger den befintliga Spångängens gård. En möjlighet är att låta tomten innefatta även denna tomt med byggnader. På så sätt bildas en något större gård, på 7,5 ha, med flera byggnader. Markerna till dessa 6 gårdar gränsar till varandra och kan justeras så att en gård blir mindre och en annan större, eller kanske delas på fler gårdar. Norr om Spångängen finns ett område på 8,5 ha. Detta kunde bli en lite större gård. Kanske den kan hysa några hästar utöver familjens egna. Längst bort i skogspartiets östra kant kan en lite mindre gård på ungefär 6.5 ha få plats. Det blir sammanlagt 8 hästgårdar med gott om plats.

Bo på landet

Björkplanteringen i områdets norra del kommer med tiden att utgöra ett viktigt element för boendemiljön och naturen. När träden vuxit och gallrats kommer det att bli en vacker björkskog. Dammen i skogens mitt och de varierade fuktförhållanden som råder i skogen ger en intressant vegetation. I detta begränsade skogsparti växlar marken mellan mycket fuktig sankmark och mycket torr sandhed. I området närmast vägen är markförhållandena torra och stabila. Det skulle skapa ett mycket tilltalande läge för villatomter i området mellan skogen och vägen. Från dessa tomter har man dessutom utsikt över ridanläggningen på andra sidan vägen. För människor som vill bo på landet och som är intresserade av hästar skulle detta vara ett idealiskt läge. Här kan man bo om man inte vill ha egen häst men ändå vill bo i den lantliga miljön, eller om man vill ha häst men inte i eget stall. Här finns ju närhet till flera hästgårdar med utrymme för andras hästar. Bebyggelsen här måste inte vara familjevillor. Tomterna och husen kan vara större eller mindre, för stora eller små familjer.

Det finns många åsikter om de riktlinjer som finns angående bostäder i närhet till hästverksamhet. Det fanns tidigare ett rekommenderat skyddsavstånd på 500 m mellan bostäder och stallbyggnader. Länsstyrelsen har emellertid tagit fram en vägledning för länsstyrelser och kommuner, för handläggning av plan- och bygglovsärenden i samband med hästverksamhet (Länsstyrelsen 2004). I denna fastslås att så stora skyddsavstånd sällan är motiverade. De gamla rekommendationerna byggde på undersökningar gjorda på 1980-talet, kring allergeners

förmåga att sprida sig i utomhusmiljö. En nyare undersökning vid Akademiska sjukhuset i Uppsala, år 2002, konstaterade man att allergener i märkbar koncentration bara kunde uppmätas 100 m från stall och rasthagar, och att spridningen bromsas kraftigt av vegetation och byggnader. Bedömningen bör därför ta hänsyn till de faktiska förhållanden som råder på platsen. Hur stor koncentration av allergener som kan ge besvär hos en allergiker är också osäkert. Man anser också att man bör tillämpa skyddsavstånden mer flexibelt i områden utanför tätortsbebyggelse. Länsstyrelsen föreslår därför att man klassificerar hästverksamheten beroende på anläggningens storlek avseende antal hästar. För olika storleksklasser kan sedan olika skyddsavstånd rekommenderas:

	Avst. till stall och gödsel	Avst. till hästhagar
Mer än 100 hästar	200-500 m	200 m
30-100 hästar	200 m	100-200 m
10-30 hästar	100-200 m	50-100 m
1-10 hästar	100 m	50 m

Tabell 2. Tabellen visar en förenkling av Länsstyrelsens rekommendationer (Länsstyrelsen 2004).

Man kan naturligtvis diskutera om dessa rekommendationer är relevanta inom ett område som i sin helhet planerats för hästverksamhet. De kan ändå fungera som vägledning i planering av bostadshusens placering i förhållande till varandra.

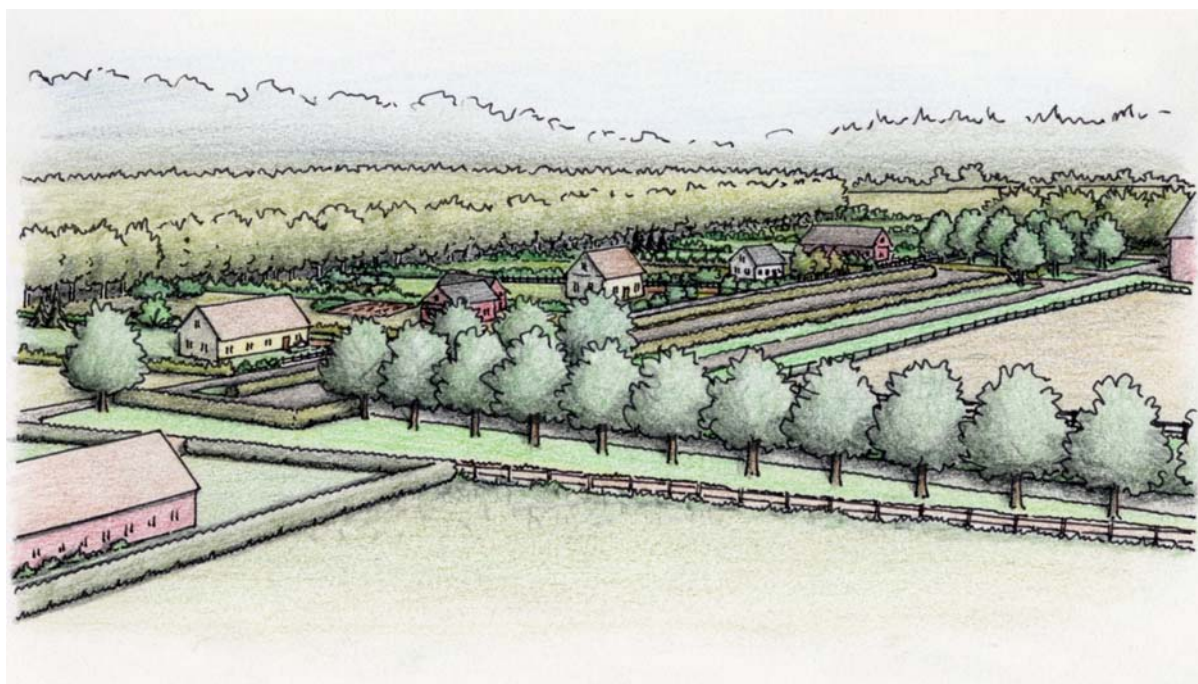

Bild 23. Villabebyggelse längs vägen.

Rekreation

Området ligger i anslutning till befintliga och planerade rekreationsområden. De planerade hästgårdarna ställer krav på tillgång till ridstigar och naturområden där hästar och ryttare kan röra sig fritt. Detta fordrar planering och samordning för man inte skall skapa konflikter mellan hästfolk och andra nyttjare av naturen. Människor som går eller cyklar skall ha tillgång till Mjölkalångamaden och känna sig välkomna att ta del av den upplevelse som området erbjuder. De skall kunna passera genom området eller använda området som utflyktsmål utan att känna att de inkräktar på enskild mark. De strövstigar och andra leder som passerar skall därför inlemmas i planen så att deras sträckning blir naturlig och ger maximal upplevelse. Den befintliga vandringsleden längs sjön, Finjasjöleden, passerar längs den föreslagna betesmarken och ansluter även till vägen som leder till sjön. Finjasjöleden är en nyligen anlagd vandringsled med hög standard. Markbeläggningen är en stabil krossmaterialbeläggning och den har rejäla gångbroar över vattendragen.

Bild 24. Vandringsleden kring sjön.

Genom att komplettera med en strövstig parallellt med ridstigen i områdets norra gräns bildas en slinga som kan användas som utvidgning av vandringsleden eller som fristående promenadslinga.

Det är då viktigt att utforma gångstigarna och skyltningen så att de gående känner sig trygga och välkomna, även där gång- och ridstigar ligger nära varandra. Enligt Catharina Svala på JBT i Alnarp, är en bra lösning att göra en nivåskillnad mellan gångstig och ridstig. Att låta gångstigen ligga någon decimeter högre än ridstigen gör att både hästar och människor känner sig tryggare. För de gående förefaller inte hästarna så stora och hästarna upplever att det finns en gräns mellan dem och de gående människorna. Nivåavgränsningen gör det dessutom möjligt att ha olika markbeläggningar för hästar och människor. Hästarna föredrar ett mjukare underlag, medan det för de gående behövs ett fastare underlag som gör det möjligt att köra barnvagn t.ex.

För hästägare i området behövs ridstigar såväl för kortare turer i närområdet som för långa utflykter i trakten. I anslutning till träningsbanorna kan en kort bana anläggas. En längre ridstig kan löpa runt områdets ytterkanter och ner mot sjön och där ansluta till ridstigar som leder vidare till angränsande rekreationsområde och kanske också kan bli förbundna med de andra längre ridleder som finns i regionen. Här är också viktigt att med hjälp av ändamålsenliga metoder och information göra ridvägarna attraktiva och säkra, så de används på sådant sätt att ridverksamheten inte stör eller skrämmar andra som vistas i närheten. Att kombinera olika typer av friluftsverksamhet medför svårigheter men ger också möjlighet att öka upplevelsen för de berörda.

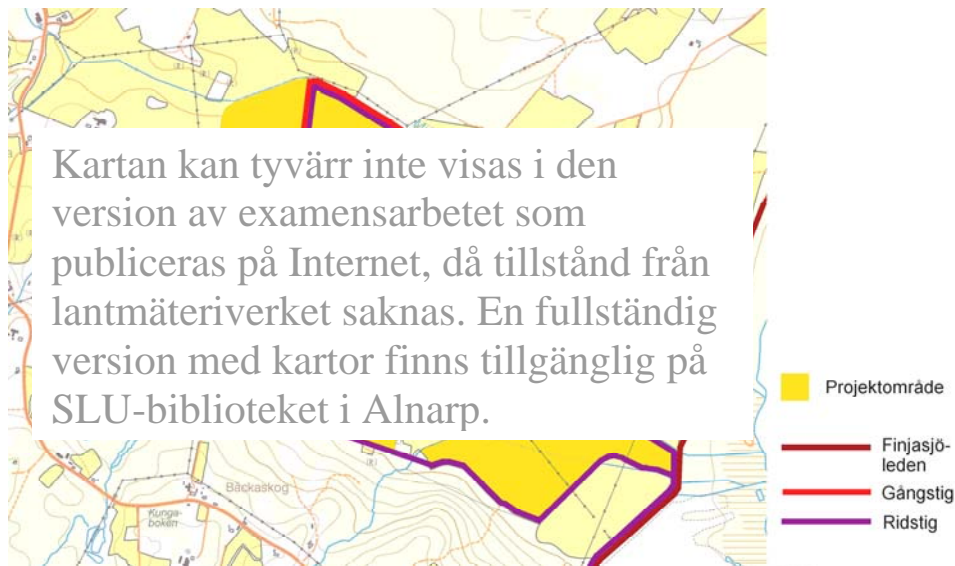

Bild 25. Plan för rid- och strövstigar i området.

En ridstig i den västra delens södra kant förbinder de västra gårdarna med ridslingan. Själva ridslingan följer sedan i stort sett områdets ytterkanter och ansluter till den gemensamma anläggningen i områdets mitt. Ridslingan kan alltså nås från alla hästgårdarna utan att ryttarekipagen behöver färdas på bilvägen. Ridslingan blir ungefär 5 km lång och ansluter i öster till Finjasjöleden. En komplettering av Finjasjöleden söderut med en parallell ridstig skulle då kunna förbinda områdets ridvägar med andra ridvägar i och kring Hovdalafältet. En gångstig som följer Mjölkalångaån tillsammans med ridstigen och ansluter till vägen, bildar en promenadslinga på ca 3 km. En lagom promenad som kan användas av de boende i området, som utflyktsmål för besökare och som avstickare för vandrare på Finjasjöleden. Parkeringsplatserna vid träningsanläggningen gör området till ett lättillgängligt utflyktsmål.

Vegetation

För att öka tomternas attraktionsvärde och snabbt starta processen med att skapa en sammanhållen struktur i området, föreslår jag att man redan från början etablerar vegetation som markerar mönster och ramar in.

En allé längs vägen fram till Spångängen skulle ge ett välkomnande intryck och hålla ihop områdets olika delar. I synnerhet innan tomterna längs vägsträckan är bebyggda. Några ridåer av träd och buskvegetation längs de planerade tomtgränserna skulle avsevärt öka intrycket av en färdig struktur.

Vegetationsridåer har dessutom en viktig funktion att förhindra spridning av allergener i området. Studier har visat att luftburen spridning av allergener begränsas kraftigt av träd- och buskvegetation (Länsstyrelsen 2004).

I valet av växtmaterial för dessa planteringar bör man först och främst skilja mellan de landskapsbildande planteringar som skall ge hela området dess karaktär, och de miljöskapande planteringar som skall pryda trädgårdar och gemensamhetsanläggningar. För trädgårdar och anläggningar bör växtvalet styras av markförhållanden, även om viss markförbättring kan göras, samt av den effekt man vill uppnå med planteringen. För de gemensamma ytorna i anslutning till träningsbanor och ridhus har vegetationen dessutom en funktion att fylla som avdelare, vindskydd, insynsskydd etc.

För den landskapsdanande vegetationen är växtvalet viktigt ur flera aspekter. Denna vegetation skall inordnas i det befintliga ekosystemet i området och samspela med den befintliga växtligheten. De planterade växterna skall vara sådana som normalt ingår i den inhemska floran och som har en etablerad position i konkurrensen med de växter som finns i trakten. Detta för

att förhindra att nya växter sprider sig obehindrat och tar över i konkurrens med befintliga växter. För det visuella intrycket är det också viktigt att växterna smälter in i miljön och känns naturliga för platsen. För ett lyckat resultat är det viktigt att använda ett växtmaterial som är genetiskt anpassat till trakten. Växter med annat ursprung har ofta dålig hårdighet och är inte anpassade för de lokala förhållandena (Gustavsson & Ingelög 1994). En sådan inblandning av olämpliga arvsanlag kan även få konsekvenser för vegetationen på lång sikt. Det är också väsentligt att inte använda alltför enhetligt, klonat, växtmaterial. Den naturliga variationen blir då större och den långsiktiga överlevanden bättre.

Allén

Vägen löper på områdets höjdrygg och med den sandiga marken kan det bli både torrt och näringsfattigt i denna del. Valet av träd till allén grundar sig alltså dels på dessa markförhållanden samt trädens lämplighet för allé avseende höjd, kronform etc. Dessutom skall träden smälta in i miljön på ett naturligt sätt.

Eken är och har länge varit en karaktärsväxt i trakten. Det finns idag ekar i området som ett inslag i de befintliga lövskogspartierna. Eken har inte stora krav på vare sig mark eller klimat för att överleva. Den behöver dock tillgång till markvatten för att trivas. Eken utvecklar normalt ett mycket djupt rotsystem vilket gör den stormhårdig. På just denna plats ger det träden möjlighet att nå ner till det underliggande markvattnet. Allra bäst som alléträd är bergeken, *Quercus petraea*. Den är salt och vindtålig och är långlivad. Bergekens grenbyggnad gör att kronan kan lyftas utan att det stör upplevelsen av allén. (Almgren m fl 2003)

Eken är ett träd som normalt utvecklas långsamt och på denna ganska näringsfattiga plats kan tillväxten hejdas ytterligare. Eken etablering gynnas av samplantering med andra trädslag och för att snabbare få en fungerande allé kan samplantering med mer snabbväxande trädslag göras. Vårtbjörken, *Betula pendula*, som är ett väl etablerat trädslag i området har ännu lägre krav på jordmånen. Mitt förslag är därför att plantera en allé med varannan ek och varannan björk. Detta ger ett effektfullt visuellt intryck där varannan stam är vit. Björken växer snabbt och ger ekarna skydd. När ekarna har vuxit till sig kan björkarna tas bort och slutresultatet blir en ren ekallé. Eftersom björkarna skall tas bort så kan träden planteras med ganska kort avstånd till att börja med, förslagsvis 6 m. Det gör också att allén snabbt ger ett mera färdigt intryck.

Ridåer

Kant- och brynzoner är viktiga för att bevara den biologiska mångfalden i kulturlandskapet. Dessa långsmala biotoper fungerar som korridorer för förflyttning och spridning av växter och djur. Längs åkerrenar, skogar, vägar och vattendrag finns utrymme som ger plats för träd, buskar och örter som trängts ut från den brukade marken. Det är därför viktigt att bevara och, när så är möjligt, även återskapa dessa miljöer. När vi här skall dela upp stora öppna ytor i mindre, ger det tillfälle att samtidigt skapa några nya ridåer som samtidigt på ett naturligt sätt markerar tomtgränserna.

Här är det ännu viktigare att anpassa växtmaterialet till det befintliga i området. De nya ridåerna skall ju ansluta till de gamla och ge intryck av att ha funnits där länge. Visst växtmaterial kanske till och med kan hämtas från andra delar av området. För att ge ett så vackert intryck som möjligt kan man prioritera de växtslag som har särskilda kvaliteter. Det kan vara blommande träd och buskar som Slån (*Prunus spinosa*), Hagtorn (*Crataegus spp*), Fågelbär (*Prunus avium*), Hägg (*Prunus padus*), Vildapel (*Malus sylvestris*), Benved (*Euonymus europaeus*), Rönn (*Sorbus aucuparia*) och Oxel (*Sorbus intermedia*). Även ett visst inslag av kulturväxter som ofta förekommer i ridåer i kulturlandskapet som olika fruktträd, buskrosor och andra blommande trädgårdsbuskar, kan vara befogat.

Viktigt är att vid anläggningen plantera växterna på ett oregelbundet och naturligt sätt som ger ett intryck av att de etablerat sig själva.

Dessa ridåer bör också anläggas längs ridstigarna i området där befintlig växtlighet behöver förstärkas.

Plantering kring träningsbanor

Området kring ridhuset och träningsbanorna är en anlagd yta där funktionen har stor betydelse. Vegetationen skall fungera som inramning, utsmyckning och avdelare. Dessutom kommer den att utsättas för slitage och utsatta förhållanden. Här kommer att anläggas parkeringsplatser, ridbanor och åskådarplatser. Ytan kommer att trampas av både hästar och människor och belastas av tunga fordon och transporter. Samtidigt är det viktigt att anläggningen ser trevlig ut och ger ett prydligt och välskött intryck.

Här behöver växtvalet inte vara lika styrt av den naturliga vegetationen i området. Det är viktigare att den är motsvarar de krav som ställs. Här presenterar jag några förslag på träd som klarar den sandiga marken.

Som miljöskapande träd för det översta skuggbildande trädskiktet är Tall (*Pinus sylvestris*), ett lämpligt val. Tallen ger en speciell karaktär åt området, trivs med sandmark, växer snabbt och är vindtålig.

För det lägre trädskiktet kan prydnadsträd som Ginnalalönn (*Acaer ginnala*), Flikbladig gråal (*Alnus incana* 'Laciniata'), Himalajabjörk (*Betula utilis* 'Doorebos'), Gulbladigt korstörne (*Gleditsia triacanthos*), Fylldblommigt fågelbär (*Prunus avium* 'Plena'), Bergkörbär (*Prunus sargentii*), Vitbladigt päron (*Pyrus salicifolia* 'Pendula') och olika sorters Rönнар (*Sorbus aucuparia* eller *Sorbus* 'Rosmari') vara vackra och lämpliga val.

Som kanträd och vindskydd passar framför allt oxel (*Sorbus intermedia*), som trivs bra på sandjord och är mycket vindtålig.

Häckar som ramar in delar av området är viktiga som vindskydd och då är Häggmispel (*Amelanchier spp.*) ett bra val.

Som prydnadsbuskar och i buskage kan t.ex Smalbladig silverbuske (*Eleagnus angustifolia*, Grenhypericum (*Hypericum* 'Gemo'), Vresros (*Rosa rugosa*), Pimpinellros (*Rosa pimpinellifolia*) och Snöbär (*Symphoricarpos spp*) passa bra.

Komplettering av kantvegetation

Brynvegetation är viktig. I brynen är klimatet särskilt gynnsamt och variationsrikedomen ofta större. Många arter som både behöver mycket ljus och skyddat läge är knutna till denna typ av vegetation. De buskdominerade utdragna brynen tillhör de viktigaste inslagen i landskapet (Gustavsson & Ingelög 1994). Dessa bryn behöver ordentligt med utrymme. Riktigt

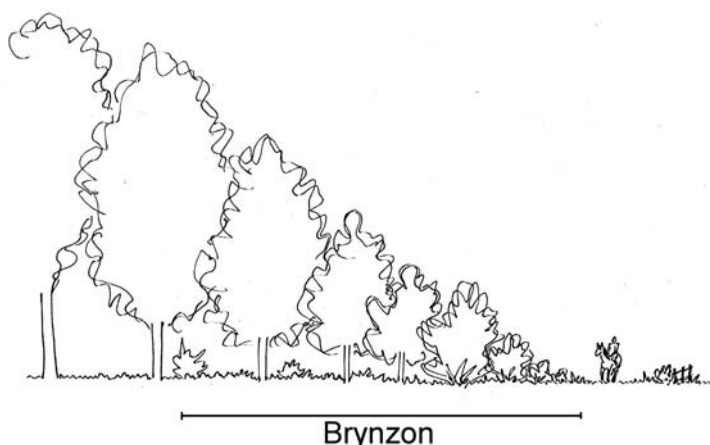

Bild 26. Brynzonen kan här samsas med ridstigen i området mellan skog och betesmark.

välutvecklade buskbryn med t.ex. slån behöver 20-30 meters bredd.

De skogsområden som i söder gränsar till det aktuella området har mycket begränsad brynvegetation.

För att gynna den viktiga mångfalden i dessa partier och samtidigt öka dess skönhetsvärde skulle dessa bryn behöva utvecklas. Genom att lämna en zon i övergången mellan skogen och det öppna landskapet skulle en brynvegetation kunna utvecklas spontant. Med en viss skötselinsats skulle dessa bryn tillföra betydelsefulla värden till området.

Diskussion

Allmänhetens tillgång till och bruk av landsbygden.

När privata markområden gränsar till eller omges av, offentliga ytor som används av allmänheten uppstår ofta konflikter mellan markägare och besökare. Nyttjandet kan medföra flitigt bruk av markområden, med slitage och störande aktiviteter som följd. Detta oroar markägarna som kan drabbas av ökade kostnader för underhåll och förlust av produktiv mark. Även markägarens boendemiljö och livsbetingelser kan påverkas. I synnerhet när allmänheten använder området för verksamheter som ger ett kraftigt slitage eller på annat sätt påverkar området. Sådana aktiviteter kan vara terrängcykling, ridning, publikdragande evenemang, camping och mycket annat. Dessa är alla sådana som, i begränsad omfattning, omfattas av allemansrätten. Vad som är acceptabelt baseras naturligtvis på en helt individuell bedömning och beror mycket på markägarens inställning till aktiviteten och vilka ekonomiska konsekvenser den får. Det finns oftast inga riktigt klara riktlinjer för vilken omfattning som kan anses rimlig, och vad som överskrider allemansrättens ramar.

Fördelen med detta är att det ger utrymme för diskussioner och överenskommelser som är anpassade för de lokala förhållanden som finns i området. Finns det möjligheter för markägaren att dra nytta av allmänhetens intresse för platsen? Kan åtgärder vidtas för att skydda de privata områdena utan att det minskar områdets attraktionsvärde?

Debatterna präglas tyvärr ofta av fördomar och negativa attityder som försvårar dialogen och begränsar möjligheterna till kompromisser. Detta är mycket tydligt när det gäller hästverksamhet och ridning. Den ofta förekommande konflikten mellan det traditionella lantbruket och hästfolket är bara ett av dessa orosmoment. Allmänhetens rädsla för de stora hästarna är en annan. Diskussionerna kring hästverksamhet ställer stora krav på de inblandades kunskap och förståelse för parternas intressen. Det ställer också krav på kunskap hos dem som beslutar och planerar kring områden där hästverksamhet ingår.

Som framgår av tidigare resonemang är Mjölkalångaslätten ett attraktivt område ur flera olika perspektiv. Olika intressegrupper kan nyttja området på olika sätt. Att samtidigt låta området utgöra en attraktiv plats för boende, en stimulerande miljö för hästverksamhet, ett lockande utflyktsmål och ett betydelsefullt naturområde, ställer krav på god planering och kunskap. Andra lösningar kan handla om att fokusera på ett eller två intresseområden och istället göra ett förslag som är särskilt anpassat för dessa. Det kan t.ex. vara att skapa ett natur- och kulturreseervat för att ta tillvara områdets naturvärden och kulturhistoria. Ett annat sådant alternativ är att dela upp hela området i tomter för enskilt ägande. Det skulle kanske inte ställa så höga krav på samordning och övergripande planering. Istället skulle varje markägare ansvara för sin bit av området. Dessa alternativ försämrar dock förutsättningarna för andra intressegrupper att ta del av området. Att fördela marken mellan ett antal större hästgårdar skulle effektivt begränsa allmänhetens tillgång till området. Om gårdarna sprids över området skulle den allemansrättsliga tillgängligheten minska och bevarandet av naturvärden försvåras. Utplaceringen av gårdarna enligt skiftesmodell där varje gård ligger på behörigt avstånd från nästa gård och med marken samlad kring gården, skulle inte tillvarata den bebyggelsetradition som präglat landsbygden sedan årtusenden, och som fortfarande lever kvar trots de omfattande skiftesreformer som genomfördes under 1700- och 1800-talen. En lösning med gårdar med stora åkerarealer där varje gård skall ha egna träningsbanor, ridhus etc. ställer kräver mycket stora investeringar riktar sig därför till en mycket begränsad skara intressenter.

Översikt markanvändning

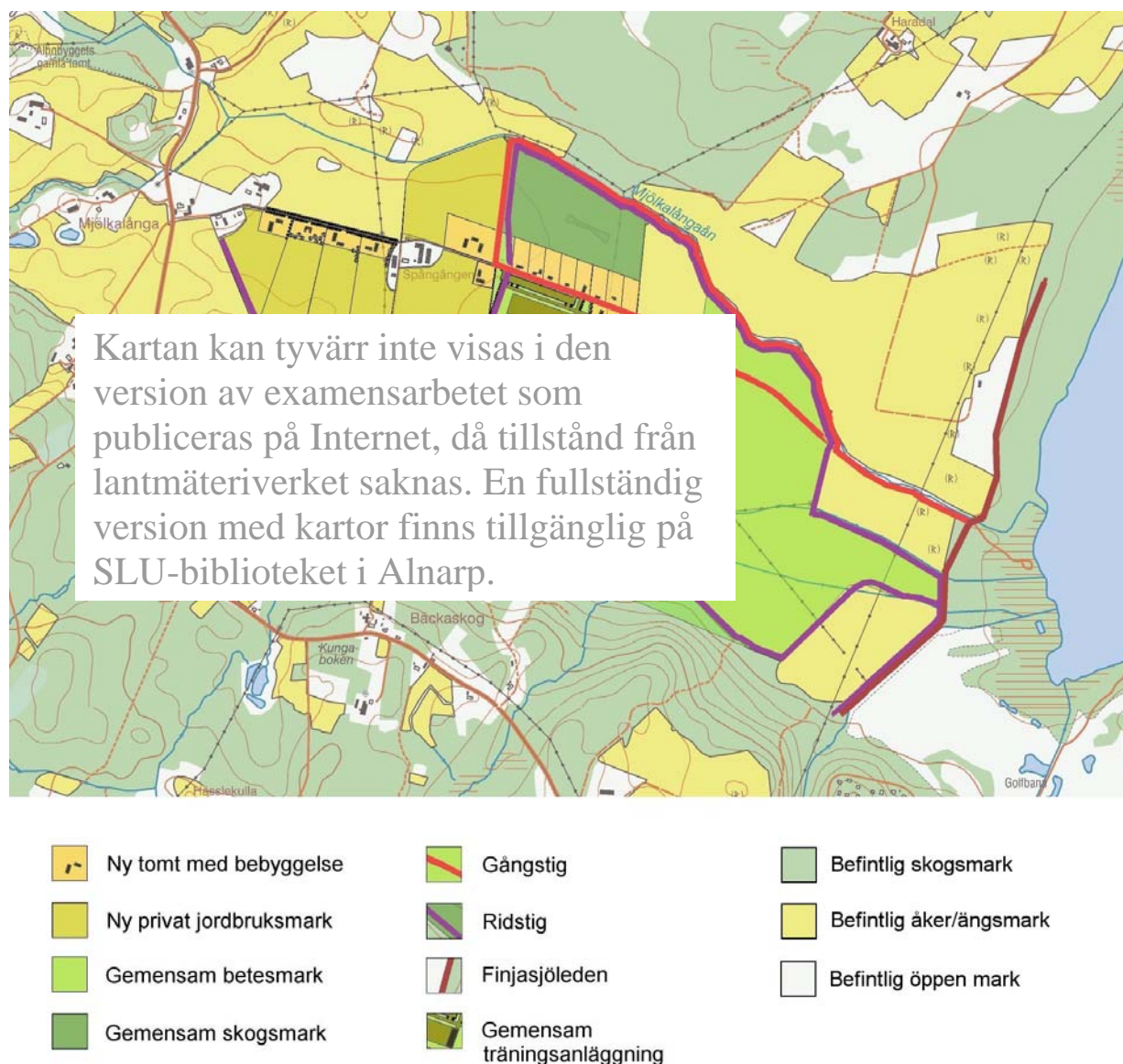

Bild 27. Översikt över området.

Som framgår av översiktsskildern ovan har bebyggelsen samlats i närhet till den befintliga bybebyggelsen. Den nya bebyggelsen utgör en förlängning av byn och bildar en traditionell radby längs vägen mot sjön. De 8 hästgårdarna har sina ägor samlade kring bebyggelsen och den nya småhusbebyggelsen ligger samlad mitt emot den gemensamma ridhus- och träningsanläggningen.

Gemensamma betesmarker stäcker sig längs skogsbrynet i söder och i hela den östra delen av området.

Kring området löper ridstigar som gör det möjligt att från alla hästgårdar på ett säkert sätt nå ridstigar både inom området och utanför. Gångstigen bildar en förlängning av och förbindelse till Finjasjöleden, som sträcker sig runt sjön.

Förslaget innebär att hela området närmast sjön och i närhet till Finjasjöleden omfattas av allemansrätten och därmed blir tillgängligt för det rörliga friluftslivet längs sjön.

Referenser

Alfredsson Håkan (2004). *Frågor som sammanhänger med Jordbruksverkets roll som tillsynsvägläddande myndighet enligt miljöbalken*. PM Jordbruksverket, Växtnäringsenheten.

Almgren Gunnar, Jarnemo Lars & Rydberg Dan (2003). *Våra ädla lövträd*. Skogsstyrelsen, Jönköping.

Ekstam Urban & Forshed Nils (1996). *Äldre fodermarker*. Naturvårdsverket.

Gustavsson Roland & Ingelög Torleif (1994). *Det nya landskapet*. Skogsstyrelsen, Jönköping.

JTI (2000). *Hästar – gödselhantering, Teknik för lantbruket 82*. Institutet för jordbruks- och miljöteknik, Uppsala.

Johansson Dag, Andersson Hans & Hedberg Anna (2004). *Hästnäringens samhällsekonomiska betydelse i Sverige*. SLU Rapport 2004:155.

Johansson Olof & Hedin Pekka (1995). *Restaurering av ängs- och hagmarker*. Naturvårdsverket

Jordbruksverket (1998). *Hästhållning 1997- Projektinriktad djurskyddstillsyn av hästhållning i Sverige*. Rapport 1998:23.

Jordbruksverket (2003). *Hästen som landskapsvårdare*. Broschyr i serien: Biologisk variation och mångfald i odlingslandskapet.

Jordbruksverket (2005). *Kartläggning och analys av hästverksamheten i Sverige*. Rapport från Jordbruksverket.

Lundström Björn (1995). Sjösenkningar i Finjasjön. *Natur i Göinge*, nr 26, 37-41.

Länsstyrelsen (2004). *Hästar och bebyggelse. Underlag för den fysiska planeringen*. Länsstyrelsen i Skåne län, Rapport 2004:17.

Mackenzie Aulay, Ball Andy S. & Virdee Sonia R. (2001). *Instant notes in Ecology*. 2nd edition. BIOS Scientific Publishers Ltd.

Nationalencyclopedin. www.ne.se

Pehrson Inger (2001). *Bete och betesdjur*. Jordbruksverket.

SCB, Jordbruksverket (2004). *Jordbruksstatistisk årsbok 2004*. SCB, Örebro.

Schmidt Sabo Katalin (2001). *Vem behöver en by? – Kyrkheddinge, struktur och strategi under tusen år*. Riksantikvarieämbetet Arkeologiska undersökningar Skrifter 38.

Sundberg John (1953). *Finja genom tiderna*. Hässleholmstidningen Norra Skåne.

Svala Catharina (2002). *Hästen i landskapet*. SLU Specialmeddelande 240.

www.lantmateriet.se. Historiska kartor.